

Henryk Bilski

JAPONIA - walka o odzyskanie silnej pozycji gospodarczej i finansowej

Spis treści:	Str.
I. Wstęp	2
1.1 Podstawowe czynniki stabilizujące wzrost gospodarczy w Japonii	2
1.2 Dominacja sektora prywatnego	6
1.3 Wzrost władzy biurokratów - "Kanryo"	7
1.4 Reformy administracyjne	9
1.5 Sytuacja ekonomiczna oraz perspektywy rozwoju gospodarczego Japonii	11
1.6 Inwestycje zagraniczne w Japonii	21
II. Japoński system finansowy	24
2.1 Najważniejsze cechy systemu finansowego	24
2.2 Działania na rzecz stabilizacji systemu finansowego	24
2.3 Rządowe papiery wartościowe	27
III. Zadania i aktualna polityka monetarna japońskiego banku centralnego - the Bank of Japan (BOJ)	28
IV. Reformy finansowe i sprawy banków	34
4.1 Problemy w funkcjonowaniu japońskiego sektora finansowego	42
4.2 Program inwestycji finansowych i kredytów – FILP	44
V. Zakończenie	48
Bibliografia	51
Zestawienie skrótów anglojęzycznych	54
Załącznik Nr 1 – Sytuacja finansowa największych banków japońskich	56
Załącznik Nr 2 - Perspektywy rozwoju gospodarczego Japonii	57
Załącznik Nr 3 - Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Japonii	58
Załącznik Nr 4 - Związek Japońskich Bankowców	62

JAPONIA - walka o odzyskanie silnej pozycji gospodarczej i finansowej ¹

I. Wstęp

1.1 Podstawowe czynniki stabilizujące wzrost gospodarczy w Japonii

W ocenie japońskich ekspertów politycznych wzrost gospodarczy w powojennej historii Japonii było możliwy w znacznej mierze dzięki umieszczeniu w Konstytucji Artykułu 9, zgodnie z którym Japonia zobowiązała się do rezygnacji z posiadania sił zbrojnych oraz rozwiązywania ewentualnych konfliktów metodami militarnymi. Zamiast na zbrojenia środki finansowe mogły być wówczas przeznaczane na odbudowę kraju ze zniszczeń wojennych i realizację programu rozwoju ekonomicznego. Jednakże już w roku 1950 pod naciskiem Stanów Zjednoczonych podjęto decyzję o utworzeniu dysponujących pełnym uzbrojeniem jednostek paramilitarnych – Police Reserved Forces (PRF) w sile 75 tys. osób. W 1954 roku PRF przemianowano na siły samoobrony – Self Defence Forces (SDF), które miały chronić kraj przed atakami z zewnątrz. Zwiększono jednocześnie ich stan osobowy do 234177 osób. Na utrzymanie tych jednostek przeznaczano wówczas kwotę stanowiącą równowartość 6,3% Produktu Krajowego Brutto (PKB). W roku 2000 siły te liczyły około 250 tys. osób, zaś na ich potrzeby przeznaczano wówczas 0,941% PKB (zgodnie z przepisami kwota ta musi wynosić mniej niż 1% PKB). Powstanie sił samoobrony oznaczało de facto zwiększenie wydatków na cele militarne, co w konsekwencji przyczyniło się do dalszego napędzania koniunktury gospodarczej kraju. Należy zaznaczyć, że w roku 2001 Japonia przeznaczyła na cele militarne kwotę porównywalną z chińskimi wydatkami

¹ Autor pragnie bardzo podziękować **Panu Profesorowi dr hab. Alojzemu N. Nowakowi** z Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego za wszechstronną pomoc okazaną w trakcie pisania niniejszego opracowania

zbrojeniowymi, pomimo tego iż japońskie siły samoobrony były dziesięciokrotnie mniejsze niż armia ChRL.²

Kolejnymi ważnymi elementami umożliwiającymi rozwój ekonomiczny były stabilizacja polityczna oraz brak ingerencji ze strony cesarza w kształtowanie i realizację polityki gospodarczej kraju. Od roku 1955 w Japonii władzę sprawuje nieprzerwanie Partia Liberalno – Demokratyczna (Liberal – Democratic Party – LDP). W trakcie przeprowadzonych w dniu 25 czerwca 2000 roku przedterminowych wyborów parlamentarnych ponownie wygrała dotychczasowa koalicja polityczna. W 480 osobowym Parlamencie (Diet) uzyskała ona 271 mandatów, co oznacza faktyczną stratę 70 z posiadanych uprzednio 341 mandatów. Należy jednak zaznaczyć, iż LDP pomimo straty 38 mandatów zdobyła 233 mandaty i nadal utrzymała się przy władzy, a jej lider – Yoshiro Mori pozostał na stanowisku premiera. W skład koalicji wchodzi ponadto buddyjska partia Komeito (31 mandatów, w 1996 r. - 42) i Nowa Partia Konserwatywna (7 mandatów, w 1996 roku - 18). Partia Demokratyczna będąca największym ugrupowaniem opozycji znacznie umocniła swą pozycję zdobywając 127 mandatów, to jest o 32 mandaty więcej niż miała poprzednio. W japońskiej rzeczywistości politycznej przekroczenie granicy 254 mandatów oznacza de facto zapewnienie rządowi stabilności, gdyż partie rządzące są w stanie obsadzić swoimi ludźmi wszystkie komisje parlamentarne. Według danych japońskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych frekwencja wyborcza wyniosła 62,5% osób uprawnionych do głosowania (w 1996 roku – 60%).

W dniu 26 kwietnia 2001 roku japoński Parlament zatwierdził Junichiro Koizumiego na stanowisko szefa rządu. Dwa dni wcześniej został on przewodniczącym LDP. J. Koizumi zastąpił niepopularnego Y. Moriego, który przez rok swych rządów zdążył zrazić do siebie ponad 90% Japończyków. Nowy premier zapowiedział dokonanie potrzebnych Japonii drastycznych reform gospodarczych. Jednocześnie chciałby znowelizować konstytucję, zgodnie z którą Japonia nie ma wojska.

W przeprowadzonych w dniu 29 lipca 2001 roku wyborach uzupełniających do

² Zob. The Economist, Nationalism and defence in Japan - A normal country, z 19.05.01

Izby wyższej Parlamentu LDP umocniła swą pozycję uzyskując 65 miejsc na 121, zaś jej koalicjanci zdobyli 14 miejsc. W efekcie wyborów rządząca koalicja ma w tej Izbie 140 miejsc na ogólną liczbę 247 miejsc. Zostało to powszechnie odebrane jako zachęta dla premiera J. Koizumiego do realizowania programu reform strukturalnych.

Większość Japończyków uważa jednak obecnie, że faktycznie Partia Liberalno - Demokratyczna nie posiada charakteru ani liberalnego ani demokratycznego lecz wyłącznie konserwatywny. Pojawiają się także opinie, że tak długa dominacja jednej partii jest szkodliwa dla kraju. Największe poparcie LDP uzyskuje od lat ze strony wielkiego biznesu i tzw. biurokratów. W Japonii pojęcie biurokrata ma – w przeciwieństwie do innych krajów - bardzo pozytywne znaczenie. Terminem tym określa się urzędników państwowych zatrudnionych w instytucjach rządowych (około 800 tys. osób) oraz administracji lokalnej (około 3,2 mln. osób). W stosunku do ogólnej liczby ludności kraju oznacza to liczbę 36 urzędników na 1000 mieszkańców, co w porównaniu np. z Francją (101 urzędników/1 tys. mieszkańców) czy też USA (72 urzędników/1 tys. mieszkańców) nie jest zbyt dużym wskaźnikiem. Nie oznacza to jednak, iż japońscy urzędnicy nie posiadają odpowiedniej siły działania.

W praktyce realna władza zarezerwowana jest jednak dla super elity biurokratów tj. grupy około 4 tys. osób pracujących dla najważniejszych agencji rządowych, takich jak Ministerstwo Finansów (Ministry of Finance - MOF), Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Przemysłu (Ministry of International Trade and Industry - MITI), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Ministry of Home Affairs) itd.

Partia Liberalno - Demokratyczna posiada bardzo silne powiązania z wielkim biznesem japońskim. W Japonii wielkie korporacje przemysłowe mogą oficjalnie przekazywać środki finansowe na potrzeby partii politycznych.³ W praktyce oznacza to, że LDP otrzymuje olbrzymią ilość pieniędzy od przedstawicieli wielkiego biznesu, którzy w zamian za to oczekują m.in.: zapewnienia gwarancji ochrony swoich interesów oraz niedopuszczenia do władzy innych partii politycznych. Jednym z przykładów

³ Zgodnie z zapisem Art. 96, Rozdz. XIV Statutu LDP "Wydatki Partii powinny być pokrywane ze składek członkowskich, darowizn i innych funduszy". Zob. także Japan's Uncertain Political Transition, Political Reform Package, <http://www.fas.org/man/crs/94-045.htm>

świadczących o tego rodzaju "wzajemnej współpracy" jest sprawa powstrzymania w latach 50-tych i 60-tych amerykańskich i niemieckich firm motoryzacyjnych, które chciały wejść na rynek japoński. Japońskie Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Przemysłu chcąc uniknąć oskarżeń innych państw o stosowanie barier taryfowych wydało wówczas rozporządzenie, zgodnie z którym długość samochodów rejestrowanych w Japonii powinna być mniejsza niż 2 metry. W efekcie skutecznie zlikwidowano import samochodów amerykańskich.

Istniejący w Japonii system polityczny od wielu lat jest niezwykle mocno popierany przez rolników. U podłoża tego rodzaju sytuacji leży reforma rolna przeprowadzona przez władze japońskie w 1946 roku. Wielcy właściciele ziemscy w zamian za obligacje państwowe (oprocentowane w wysokości 3%) przekazali ziemię rolnikom indywidualnym. Tym samym 100% rolników stało się niezależnymi właścicielami ziemskimi i jednocześnie zaczęto traktować ich jako przedstawicieli drobnej burżuazji, a nie proletariatu. W 1960 roku rozpoczęto realizację programu szybkiego wzrostu gospodarczego – opracowano wówczas plan podwojenia dochodu narodowego. W efekcie tych działań już w roku 1980 gospodarka japońska stała się jedną z czołowych gospodarek na świecie. Odnotowany wzrost gospodarczy miał większe znaczenie dla mieszkańców japońskich wsi niż miast, którzy w znacznej mierze musieli pokrywać koszty jego realizacji. Należy jednocześnie podkreślić fakt, że przez szereg lat japoński system wyborczy faworyzował wyborców pochodzących z terenów wiejskich. W roku 1993 do zdobycia miejsca w japońskim Parlamencie wystarczyło uzyskanie głosów 80 tys. wyborców z jednego obszaru wiejskiego i aż 250 tys. na terenie Tokio. Pomimo przeprowadzonej w roku 1994 reformy systemu wyborczego nadal w mentalności społeczności wiejskiej utrzymał się pogląd o ich uprzywilejowanej pozycji wyborczej.

Następną, niezwykle istotną kwestią z jaką można się zetknąć w japońskiej rzeczywistości gospodarczej jest działalność związków zawodowych. W przeciwieństwie do innych państw związki zawodowe w Japonii tradycyjnie nie odgrywają większej roli, gdyż zorganizowane są one na szczeblu poziomym a nie pionowym. Istnieje zatem np. związek zawodowy pracowników koncernu Toyota, a nie pracowników przemysłu motoryzacyjnego. Jeśli strajk podejmują pracownicy np.

Mitsubishi to na pewno nie poprą ich pracownicy Toyoty gdyż w grę wchodzi tu sprawa konkurencji.

1.2 Dominacja sektora prywatnego

Drzewa kwitnącej wiśni, znani z filmów nieustraszeni samurajowie i piękne gejsze, a także super nowoczesne osiągnięcia technologiczne – w taki sposób postrzega Japonię większość obcokrajowców. Patrząc jednak na rzeczywisty obraz tego kraju na pierwszym miejscu należy postawić "Kaisha" - czyli wielkie i małe firmy prywatne. Aktualnie zarejestrowanych jest tam ponad 2 mln. firm prywatnych, z których jedynie 5 tys. stanowią duże firmy, takie jak np. Sony, Panasonic, Toyota czy Mitsubishi. Największe firmy wytwarzają 50% wartości PKB i zatrudniają 20% siły roboczej. Często używa się także stwierdzenia, że Japończycy kierują się w swym działaniu tzw. "mentalnością Kaisha". Oznacza to, że dla pracownika firma jest ważniejsza od jego rodziny. Zwyczajowo w firmie nie rozmawia się o sprawach rodzinnych, które nie mają dla tej firmy istotnego znaczenia, jak np. narodziny dziecka.

Oprócz "Kaisha" należy zwrócić również uwagę na "Keiretsu", które charakteryzuje działalność japońskiego biznesu w okresie powojennym, aż do chwili obecnej. Rozróżnia się trzy różne typy "Keiretsu":

- Typ poziomy – "Zaibatsu". Początkowo były to firmy stanowiące własność jednej rodziny. W 1946 roku monopole te zostały rozwiązane przez Amerykanów i powstało szereg niezależnych oficjalnie od siebie firm. Zaczęto wówczas używać określenia "grupa firm", jak np. Mitsubishi Group, w skład której wchodzi 38 firm czy też Mitsui Group (22 firmy) i Sumitomo Group (15 firm). Do japońskiej tradycji należy zwyczaj, że np. szefowie formalnie niezależnych firm wchodzących w skład grupy Mitsubishi spotykają się raz w tygodniu na śniadaniu i omawiają wspólnie wszystkie najbardziej istotne dla grupy sprawy zawodowe. Najczęściej banki są organizacjami centralnymi, wokół których gromadzą się firmy tworzące określoną grupę (np. Fuji Bank, Tokyo Mitsubishi Bank itp.);
- Typ pionowy (produkcja). W tym układzie funkcjonują np. firmy Toyota, Denso i Koito. Firma Denso produkuje radia samochodowe na wyłączny użytek Toyoty (100% produkcji), zaś firma Koito fotele samochodowe (również 100% produkcji). Obydwie te firmy mają wielu podwykonawców - małe firmy zatrudniające m.in.

dużą liczbę gospodyń domowych. Jest to niezwykle istotny szczegół gdyż w przypadku potrzeby natychmiastowego zmniejszenia produkcji (nie bierze się tu z reguły pod uwagę uzgodnionych wcześniej warunków kontraktu) następuje niezwłoczna redukcja personelu, głównie kobiet. Oficjalne statystyki nie obejmują kategorii pracujących zawodowo gospodyń domowych, w związku z czym oficjalny wskaźnik bezrobocia wynosi 4,9%, zaś faktyczny – jak oceniają to niezależni eksperci – aż 6 – 7%. Kolejną ”zaletą” typu pionowego jest fakt, że najważniejszą sprawą jest wzajemne zaufanie partnerów, zaś kontrakt jest sprawą względną. Jeśli np. produkt firmy Koito kosztuje 1 tys. USD, zaś inna firma proponuje tego samego rodzaju produkt za np. 600 USD to wiadomo, że Toyota wybierze na pewno produkt Koito, do której ma absolutne zaufanie i może jej dyktować w trakcie realizacji nowe warunki kontraktu (bez zmiany jego zapisu). Jednocześnie nie dopuszcza się do zarządu firm japońskich obcych osób gdyż oznaczałoby to upadek systemu ”Keiretsu”;

- Promocja sprzedaży. Specyfika tej promocji polega na tym, że każdy sprzedawca w sklepie stara się promować jedną wybraną firmę, z którą jest osobiście związany. Oczywiście, w pierwszej kolejności polecane są towary japońskie, przy czym np. jeśli dany sprzedawca jest powiązany z firmą Hitachi to stara się przekonać potencjalnego nabywcę za wszelką cenę do zakupu jej produktów (stosuje się np. argumentację, że wyroby firmy konkurencyjnej np. Sony sprawdzają się w użyciu wyłącznie za granicą, a nie na rynku japońskim). W przypadku towarów zagranicznych stosowany jest m.in. wybieg polegający na przechowywaniu ich na zapleczu sklepu – miało to miejsce np. w odniesieniu do filmów fotograficznych Kodaka.

1.3 Wzrost władzy biurokratów – ”Kanryo”

W Japonii przeprowadza się trzy typy egzaminów umożliwiających uzyskanie tytułu pracownika służby cywilnej, tj. C-1 (class one), C-2 i C-3. Każdego roku, w pierwszą niedzielę lipca do egzaminu klasy pierwszej nadzorowanego przez Krajową Agencję Pracowniczą (National Personnel Agency - NPA) przystępuje około 15000 studentów. Zwykle zdaje go około 440 osób, które następnie zapraszane są na rozmowy kwalifikacyjne do różnych instytucji rządowych (w zależności od wyników egzaminu), jak np. Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa

Handlu Zagranicznego i Przemysłu, Ministerstwa Transportu czy też Ministerstwa Rolnictwa. Po rozmowach pracę uzyskuje jedynie 220 osób, w tym 20 – 25 najlepszych studentów jest zawsze zatrudnianych w Ministerstwie Finansów oraz 20 w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Na 20 zatrudnionych przypadają jedynie 1- 2 kobiety. Wynika to z faktu, że pracownicy są często przenoszani na różne miejsca pracy do różnych miast, a kobiety mają zwykle trudności w rozstaniu się z rodziną. Zwykle 20% osób znajdujących pracę jest absolwentami elitarnego Uniwersytetu Tokijskiego (University of Tokyo).⁴ W odniesieniu do pracowników Ministerstwa Finansów oraz Ministerstwa Handlu Zagranicznego i Przemysłu wynosi to już ponad 60%. Żadna inna szkoła wyższa nie miała takiego wpływu na Japonię jak ten Uniwersytet, który powstał w 1877 roku. W maju 2000 roku 8 z 19 japońskich ministrów było absolwentami Uniwersytetu Tokijskiego. Przyjęcie na Uniwersytet jest uzależnione od ukończenia najbardziej prestiżowych prywatnych szkół średnich znajdujących się w Tokio. Nauka w szkołach japońskich polega przede wszystkim na mechanicznym zapamiętywaniu materiału szkoleniowego, który w przyszłości może okazać się absolutnie nieprzydatny. Charakter szkół oraz wpajanie w wybranych studentów przekonania, że od najmłodszych lat są tzw. "elita" powoduje w efekcie, że są oni oderwani od rzeczywistości. Istnieje zatem powszechna opinia, iż np. część pracowników Ministerstwa Finansów jest osobami bardzo naiwnymi, które nie zawsze potrafią dopasować się do twardych realiów współczesnego świata.

Zatrudnieni w Ministerstwie Finansów tzw. super biurokraci przechodzą zwykle na emeryturę w wieku 52 lat, zaś pracownicy posiadający zdany egzamin C-2 lub C-3 obowiązkowo w wieku 60 lat. Ministerstwo zapewnia wszystkim uzyskanie dalszego zatrudnienia. W przypadku super biurokratów istnieje możliwość wyboru pomiędzy pracą w sektorze prywatnym (na najwyższych stanowiskach kierowniczych), innych czołowych instytucjach państwowych lub też działalnością polityczną. Jednocześnie dla byłych pracowników wypłacane są olbrzymie odprawy pieniężne. Płace pracowników zatrudnionych w sektorze prywatnym i instytucjach rządowych zrównują się zwykle na poziomie 45 roku życia. Jednakże super emeryci państwowi mają nieporównywalnie większą szansę odrobienia wcześniejszych zaległości finansowych i w efekcie zarobienia bardzo dużych pieniędzy.

⁴ Zob. Japan Times, Nation`s premier university losing luster, z 26.05.00

1.4 Reformy administracyjne

W ostatnich latach rząd japoński podjął działania na rzecz realizacji programu reform administracyjnych, mającego w końcowym efekcie doprowadzić do:

- Decentralizacji władzy;
- Zmniejszenia liczby oficjalnych przepisów oraz
- Redukcji liczby agencji rządowych.

Reformy te mają jednak bardzo wielu przeciwników i w opinii niezależnych ekspertów jedynie poparcie ze strony silnych polityków może stanowić gwarancję ich powodzenia.

Rozpoczęty w kwietniu 2000 roku proces przenoszenia władzy na szczebel rządów lokalnych będzie - jak się generalnie uważa - procesem ograniczonym. Odbywa się on na mocy przepisów nowego prawa dotyczącego promowania decentralizacji ("Law for the Promotion Decentralization"). Najważniejsze decyzje finansowe nadal pozostaną w gestii władz centralnych i nie zakłada się przeprowadzenia żadnych najmniejszych zmian w tym zakresie.

Z aktualnie obowiązujących prawie 11 tys. różnego rodzaju przepisów prawnych planuje się pozostawienie jedynie połowy. Nadmiar tych przepisów powoduje, że mechanizmy rynkowe w Japonii nie mogą funkcjonować w prawidłowy sposób. Zgodnie z obowiązującymi przepisami otworzenie nowego sklepu przez sieć największych supermarketów wiąże się m.in. z koniecznością spełnienia wymogów 41 przepisów i wydania kwoty 100 mln. jenów (prawie 1 mln. USD) na zakończenie niezbędnej procedury. Likwidacja przepisów nie wydaje się jednak zbyt łatwa zarówno ze względów politycznych jak i społecznych. Największe trudności przewiduje się w przypadku eliminacji przepisów dotyczących procedury dokonywania obowiązkowych przeglądów rejestracyjnych samochodów. Pierwszy przegląd musi zostać dokonany po trzech latach od momentu zakupu nowego samochodu, zaś następne przeglądy co kolejne dwa lata. Badanie techniczne wymaga pozostawienia pojazdu w stacji obsługi na okres jednego tygodnia i uiszczenia opłaty w wysokości około 250 tys. jenów (około 2500 USD). W Ministerstwie Transportu zatrudnionych jest ponad tysiąc urzędników zajmujących się sprawami inspekcji technicznej pojazdów, zaś w Japonii istnieje 500

tys. stacji obsługi przeprowadzających tego rodzaju badania techniczne, z których każda zatrudnia co najmniej 5 mechaników (łącznie ponad 2,5 mln. osób). Każda próba zmiany istniejącego stanu rzeczy może w konsekwencji doprowadzić do gwałtownego wybuchu niezadowolenia społecznego i spowodować poważne problemy polityczne.

W dniu 5 grudnia 2000 roku w Japonii rozpoczęła się największa od ponad 50 lat reorganizacja systemu instytucji rządowych, która miała na celu redukcję instytucji centralnych (ministerstw i agencji) z 23 na 13.⁵ Miało to także wzmocnić siłę urzędu premiera, który dotychczas nie posiadał wystarczająco dużych uprawnień. Jednocześnie wzrosnąć miała rola polityków, którzy zamiast biurokratów mieli uczynić proces kształtowania kierunków przyszłej polityki państwa bardziej efektywnym. Koszty przeprowadzenia reformy oceniono na około 40 mld. jenów (360 mln. USD), co było wynikiem m.in. konieczności zmiany stanowisk przez 33 tys. biurokratów (90% ogółu). Do roku 2010 planuje się zredukowanie o 25% liczby pracowników służby cywilnej, których w końcu 2000 roku było 540 tys. Swoje znaczenie miało utracić Ministerstwo Finansów, które zmuszono do zrezygnowania z używania historycznej nazwy "Okurasho" (okura jest tradycyjnym słowem oznaczającym finanse) i stosowania znacznie skromniejszej nazwy "Zaimusho". Także powszechnie znane na świecie Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Przemysłu zostało zmuszone do zmiany swej angielskiej nazwy na Ministerstwo Gospodarki, Handlu i Przemysłu (Ministry of Economy, Trade and Industry – METI). W wyniku dalszych zmian oznaczających reorganizację Ministerstwa Finansów i niezależnego banku centralnego (BOJ) powołano do życia ministerialną Radę do spraw Polityki Gospodarczej i Fiskalnej (Council on Economic and Fiscal Policy). Zadaniem Rady, w skład której wchodzi biurokraci, politycy, naukowcy oraz biznesmeni ma być kreowanie oraz koordynacji polityki monetarnej i podatkowej.

Japońskie Ministerstwo Finansów zamierzało w jak najszybszym okresie wyeliminować istniejące luki prawne w systemie podatkowym.⁶ W tym celu podjęto decyzję o przeprowadzeniu analizy (początek 2001 roku) umożliwiającej identyfikację tego rodzaju luk oraz sposoby ich zwalczania w przyszłości. Następnie chciano

⁵ Zob. Financial Times, Japan launches bureaucracy revamp, z 06.12.00;

⁶ Zob. Financial Times, Japan aims to close tax loopholes, z 18.12.00

przeprowadzić dyskusję w tej sprawie na szczeblu krajowym i zmienić odpowiednie ustawy. Cały proces miał potrwać co najmniej dwa lata. W opinii ekspertów japońskich istnieje zbyt dużo takich przypadków, które są w szerokim zakresie wykorzystywane przez doświadczonych zagranicznych księgowych. Sprawa ta jest w centrum zainteresowania firm zagranicznych ponieważ są one bardzo wyczułone na wszelkie istotne dla nich kwestie podatkowe. Jeszcze do niedawna Japonia miała jeden z najbardziej uciążliwych systemów podatków od przedsiębiorstw wśród krajów G-7. Od 1998 roku zmniejszono znacznie tego rodzaju stawki podatkowe do poziomu 41% podobnie jak w USA, jednak mniej niż w Niemczech i więcej niż w Wielkiej Brytanii. Niestety wzrost kosztów podstawowych (np. koszty pracy) w Japonii spowodował, że niektórzy inwestorzy zagraniczni w celu obniżenia swych kosztów ogólnych zaczęli przenosić część inwestycji do innych państw. W ostatnich latach tokijskie władze podatkowe starały się ograniczać tego rodzaju systemy, w tym wykorzystywania przez firmy niewłaściwej polityki cenowej. Od początku 2001 roku większą uwagę zwraca się także na inne sprawy, w tym system "tokumei kumiai" (tzw. "cichy inwestor"). Umożliwiał on często zagranicznym inwestorom obniżanie kwot podatków poprzez zgłaszanie strat wynikających z konieczności odsprzedaży po niższej cenie złych aktywów nieznanemu nabywcy. Było to stosowane głównie przez zagraniczne fundusze powiernicze i banki inwestycyjne.

Większość firm zagranicznych jest negatywnie nastawiona do planowanej zmiany przepisów podatkowych, szczególnie w sytuacji gdy olbrzymia ilość firm japońskich nagminnie unika płacenia wszystkich obowiązujących podatków. Nie wydaje się jednak, aby w związku z tym Ministerstwo Finansów zdecydowało się na zmianę stanowiska, które może w rezultacie doprowadzić do zwiększania dochodów państwa z tytułu wpłacanych podatków. Należy podkreślić, że szukanie nowych rozwiązań w tym zakresie jest niezbędne z uwagi na odrzucenie przez japońskich parlamentarzystów propozycji wprowadzenia w roku finansowym 2001 nowych podatków, z obawy przed utratą poparcia ze strony swoich wyborców.

1.5 Sytuacja ekonomiczna oraz perspektywy rozwoju gospodarczego Japonii

Od momentu przełomu, tzw. "kipiącej" gospodarki japońskiej (bubble economy) w roku 1991, kiedy to rozpoczął się powolny, ale stały spadek wartości jej aktywów do

sierpnia 1998 roku straciły one na wartości ponad 5 bln. USD⁷. Ekspersi oceniali wówczas, iż w długoterminowej perspektywie sytuacja Japonii jest poważniejsza niż w Rosji m.in. z uwagi na wielkość gospodarki i brak możliwości podejmowania przez władze szybkich i zdecydowanych akcji mogących przewycięzać sytuacje kryzysowe. Straty na giełdach japońskich w jednym tygodniu sierpnia 1998 roku wyniosły ponad 241 mld. USD, tj. kwotę przekraczającą wartość całej gospodarki rosyjskiej liczonej według ówczesnych kursów walut.

W końcu 1998 roku gospodarka japońska stanęła w obliczu groźby poważnego kryzysu. Dążąc do przeciwdziałania temu zjawisku japońskie władze zastosowały wszelkie dostępne środki w zakresie polityki finansowej, monetarnej i podatkowej oraz ogłosiły (listopad 1998 roku) tzw. Nadzwyczajny Pakiet Ekonomiczny (Emergency Economic Package). Równolegle podjęto intensywne działania w zakresie:

- Przeprowadzenia reformy systemu finansowego;
- Wzmocnienia konkurencyjności w sektorze przemysłowym;
- Tworzenia nowych miejsc pracy;
- Reformowania rynku pracy oraz
- Zmiany oficjalnej polityki w stosunku do małych i średnich przedsiębiorstw.

Jednocześnie zaczęły pojawiać się różnego rodzaju pomysły dotyczące sposobów uzdrawiania gospodarki.⁸ Jednym z nich była propozycja akcji tzw. "szczęśliwych poniedziałków" - wolnych od pracy dni, w czasie których Japończycy dokonywaliby zakupów, wykorzystując wydane im na zachętę specjalne bony o wartości 30 tys. jenów (około 220 USD). Bony miały być rozdane wszystkim mieszkańcom Japonii i posiadać datę ważności. Niezależni eksperci zachodni oceniali jednak, że cały pomysł miał na celu uzyskanie określonych celów politycznych, zaś jego realizacja mogłaby spowodować ożywienie gospodarcze jedynie w granicach 0,07%. Zamiast tego rodzaju akcji eksperci ci sugerowali władzom japońskim podjęcie bardziej drastycznych działań i zniesienie podatku dochodowego, co mogłoby wprowadzić na rynek dodatkowe środki

⁷ Zob. International Herald Tribune, Moscow's problems in Tokyo, petty cash – As a measure of Japan's its stocks lost more in a week than Russia is worth, z 29-30.08.98

⁸ Zob. Financial Times, Happy Monday beckons for Japan's consumers, z 06.10.98

w wysokości około 19 mld. jenów (w przypadku akcji bonowej byłoby to jedynie 3,75 mld. jenów).

Dążąc do nadania nowego impulsu odnowie ekonomicznej oraz promowania niezbędnych reform w krajowej strukturze społeczno – ekonomicznej rząd japoński opracował ”Polityczne środki na rzecz odnowy gospodarczej” (”Policy Measures for Economic Rebirth”), które zostały oficjalnie przedstawione w dniu 11 listopada 1999 roku.⁹

W oparciu o wyniki ekonomiczne osiągnięte w roku 1999 ustalone zostały trzy podstawowe cele gospodarcze, których realizację zaplanowano na rok finansowy 2000. Były to:

- Doprowadzenie do etapu pełnej odnowy ekonomicznej przy decydującym udziale sektora prywatnego;
- Realizacja reform strukturalnych ukierunkowanych na rozwój struktur społeczno – ekonomicznych spełniających wymagania nowoczesnego świata;
- Utrzymywanie i wzmacnianie międzynarodowego systemu handlowego oraz promowanie współpracy ekonomicznej w regionie Azji.

Szczególną uwagę postanowiono zwrócić m.in. na:

- Zwiększenie popytu indywidualnego kosztem publicznego. Stymulowany miał być rozwój nowych firm, nastąpić miało zwiększenie bezpieczeństwa na rynku pracy oraz poziomu popytu konsumpcyjnego. Zamierzano stosować także liczne zachęty w postaci np. ulg i zwolnień podatkowych;
- Promowanie stałego postępu w zakresie realizacji reform strukturalnych. Popierany miał być rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz tworzenie nowych przedsiębiorstw. Planowano dalszy rozwój technologii oraz systemów informatycznych i telekomunikacyjnych. Priorytet miały uzyskać inwestycje w sferze infrastruktury socjalnej, które byłyby podstawą dalszego wzrostu gospodarczego;

⁹ Zob. The Japanese Economy : Recent Trends and Outlook 2000, Coordination Bureau, Economic Planning Agency, Japanese Government, z lutego 2000

- Zapewnienie obywatelom bezpiecznych i odpowiednich warunków życia. Planowano przeprowadzenie m.in. reformy systemu ubezpieczeń pracowniczych, stworzenie nowych miejsc pracy oraz promowanie większej mobilności siły roboczej. Nastąpić miał rozwój systemu ubezpieczeń społecznych;
- Zwiększenie zaangażowania Japonii w procesie rozwoju gospodarki światowej. Podjęte miały zostać kroki na rzecz jak najszybszego rozpoczęcia nowej rundy wielostronnych negocjacji krajów należących do Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization – WTO). Japonia postanowiła działać na rzecz rozwoju współpracy ekonomicznej w regionie Azji wykorzystując do tego celu różnego rodzaju organizacje i fora, w tym APEC (Asia – Pacific Economic Cooperation). Podjęto wysiłki w celu zapewnienia stabilności i wzmocnienia światowego systemu finansowego. Japońskie fundusze rządowe i pomoc oficjalna miały być udzielane krajom regionu, aby dopomóc im w realizacji programu reform i odnowy gospodarczej.

W ocenach sporządzanych w grudniu 2000 roku przez japońskich ekspertów zakładano, że w roku finansowym 2000 (FY2000) sytuację gospodarczą Japonii charakteryzować będą następujące wskaźniki:

- Realny wzrost PKB wyniesie około 1,0%. Nastąpi niewielki wzrost (w granicach 1% w porównaniu do roku 1999) poziomu konsumpcji indywidualnej. Wzrosną także (około 1,4%) inwestycje prywatne nie związane z budownictwem mieszkalnym. Oczekuje się pewnego spadku inwestycji mieszkaniowych – o około 1,6%. Wydatki rządowe wzrosną w porównaniu z 1999 rokiem o około 0,5%. W nieznacznym stopniu nastąpi zwiększenie się popytu zewnętrznego, co będzie wynikiem aprecjacji jena i wzrostu eksportu towarów i usług;
- W wyniku poprawy sytuacji ekonomicznej nastąpi spadek wskaźnika bezrobocia do około 4,5%;
- Utrzymać się będzie wzrost produkcji przemysłowej na poziomie około 2,2%;
- Wyższe ceny ropy naftowej i poprawa sytuacji gospodarczej spowodują obniżenie spadkowych trendów krajowych cen detalicznych (spadek w granicach 0,1%). Ceny konsumpcyjne ulegną niewielkiemu zwiększeniu o około 0,3%;
- Wyższe ceny ropy naftowej spowodują szybszy wzrost wartości importu niż eksportu. W rezultacie nastąpi zmniejszenie się dodatniego salda w handlu oraz na rachunku obrotów bieżących.

Natomiast eksperci J.P.Morgan przewidywali, że realny wzrost PKB w 2000 roku wyniesie 2,1% (w 2001 roku – 0,8%, w 2002 roku – 2,3%), bilans budżetowy – minus 53 bln. jenów (w 2001 roku - minus 53 bln. jenów, w 2002 roku – minus 52 bln. jenów), zaś inflacja kształtować się będzie na poziomie minus 0,6% (w 2001 roku – minus 0,3%, w 2002 roku – 0,2%).¹⁰

Według oficjalnych danych rządu japońskiego przekazanych do publicznej wiadomości w końcu 2000 roku pomimo szeregu pesymistycznych wskaźników ekonomicznych władzom miało się w końcu udać wyprowadzić gospodarkę na prostą i ponownie uczynić z Japonii jednego z najważniejszych przywódców świata. Jednakże w 2000 roku wydatki konsumpcyjne spadły o 2,3%, wzrosło bezrobocie do poziomu 4,8% oraz realne stało się widmo deflacji. Większość Japończyków patrzyła w przyszłość z dużymi obawami. Według przeprowadzonego w grudniu 2000 roku badania opinii publicznej zaledwie 11,6% ludności uważało, że kraj będzie się dalej rozwijać, 58,8% spodziewało się stagnacji, a 26,7% regresu. Pesymizm konsumentów znalazł swoje bezpośrednie odbicie w spadku zakupów i wzroście oszczędności. W konsekwencji nastąpiło obniżenie cen, m.in. dóbr trwałego użytku i posiłków w restauracjach.

Według danych The Economist (17.02.01) w 2000 roku odnotowano w Japonii wzrost PKB o 1,7%, wzrost produkcji przemysłowej o 3,8% (grudzień), spadek sprzedaży detalicznej o 1,1%, wskaźnik cen konsumpcyjnych wyniósł minus 0,7%, zaś wskaźnik bezrobocia 4,8% (grudzień).

W lutym 2001 roku władze japońskie podjęły intensywne działania, aby odnowić podupadłe na arenie międzynarodowej zaufanie do systemu finansowego w kraju, informując że chcą zmusić banki do usunięcia raz na zawsze z ich sprawozdań finansowych tzw. złych długów. Hakuo Yanagisawa, japoński minister finansów zaplanował wprowadzenie do końca marca 2001 roku pakietu środków, które zmuszą banki do pozbycia się problemu długów ze swoich portfeli, aby przerwać stosowany powszechnie proceder pozbywania się własnych rezerw w celu pokrywania strat.

¹⁰ Zob. J.P. Morgan Securities Asia Pet. Ltd., Japan Markets Outlook and Strategy, Tokyo, z 18.10.00 oraz z 07.02.01

Według planów Yanagisawy proces pozbywania się złych kredytów miał zostać zakończony do marca 2002 roku. Zostało to jednak ocenione przez prywatnych specjalistów jako niezwykle ambitny zamiar – zwłaszcza dla kraju, który przez ostatnie dziewięć lat wahał się co zrobić w tym temacie. Nie dawniej bowiem jak w roku 2000 zarówno japońskie władze jak i banki ogłosiły, że problemu już nie ma – po tym jak banki zostały dokapitalizowane z pieniędzy podatników. Niestety większości banków nie udało się pozbyć ciężaru złych długów, co spowodowało, że zostały one narażone na jeszcze większe straty, zwłaszcza jeśli wartość zabezpieczenia spadała dalej lub podupadający dłużnicy nie mieli dochodów ze swoich biznesów. Analitycy ostrzegali, że banki japońskie siedzą ciągle na ogromnej górze długów, które mogą potencjalnie okazać się złe. ING-Barings oceniał, że największe banki w Japonii mają dodatkowe 12 bln. jenów ponad ustalenia rządowe, na które to długi brak jest pokrycia. Natomiast według przedstawicieli Merrill-Lyncha suma ta może sięgać nawet 50 bln. jenów.

Ocenia się, że od 1992 roku banki japońskie odpisały ze swoich rachunków złe kredyty na ogólną kwotę 72000 mld. jenów.¹¹ W końcu lutego 2002 roku rząd Japonii zlecił firmie Goldman Sachs i Mitsubishi Trust Bank przeprowadzenie sprzedaży złych kredytów bankowych na łączną kwotę 100 mld. jenów (744 mln. USD). Banki japońskie borykają się nadal z ogromną ilością złych kredytów, które z uwagi na istniejącą deflację stale wzrastają. Według japońskich danych oficjalnych w lutym 2002 roku wynosiły one ogółem 43000 mld. jenów (320 mld. USD, 8% Produktu Krajowego Brutto). W ocenie ekspertów amerykańskich kwota ta jest znacznie wyższa, zaś Japończycy nie chcą jej ujawniać z obawy przed możliwością wystąpienia gwałtownego kryzysu. Prawdopodobnie czołową rolę w procesie likwidowania problemu złych kredytów odgrywać będzie popierana przez władze Resolution and Collection Corporation (RCC).

Zajmując się problematyką gospodarki japońskiej należy zwrócić uwagę na cechy, które w największym stopniu odzwierciedlają jej charakter. Zalicza się do nich w szczególności tzw. ostrożny optymizm. Roczna stopa wzrostu gospodarczego w latach 60 – tych kształtowała się średnio na poziomie 12%, w latach 70 – tych – 6%, 80 –tych – 3%, 90 – tych – 1,5%, zaś w okresie 2000 – 2010 ma wynieść tylko około 0,7%.

¹¹ Zob. Financial Times, Japan moves to sell Y 100 bn of bad bank credit, z 28.02.02

Według ocen (sporządzone w czerwcu 2000 roku) ekspertów Japońskiego Centrum Międzynarodowych Finansów (Japan Center for International Finance – JCIF) w roku 2000 stopa wzrostu gospodarczego miała kształtować się na poziomie około 1%, a w roku 2001 – 2%.

W latach 1990 – 2000 rząd japoński przeznaczył kwotę 100000 mld. jenów (959 mld. USD) w celu stymulowania wzrostu gospodarczego. Niestety, wyniki ekonomiczne uzyskiwane na przestrzeni ostatnich lat okazały się niedostateczne. Olbrzymim problemem okazała się także postępująca gwałtownie liczba bankructw przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych. Jednym z najgłośniejszych przykładów była sprawa jednego z największych japońskich operatorów w sieci handlu detalicznego – Sogo, który w dniu 26 kwietnia 2000 roku poinformował o wysokości strat poniesionych w 1999 roku.¹² Łączna wysokość strat netto wyniosła 137,6 mld. jenów (1,29 mld. USD). Spadła również o 6,6% wartość sprzedaży do poziomu 155 mld. jenów. Rezultaty ogłoszono w tym samym momencie gdy władze japońskie poinformowały, iż już od 36 miesięcy następuje stały spadek sprzedaży detalicznej. Sogo zwrócił się do 73 banków – kredytodawców z prośbą o umorzenie mu kredytów w łącznej wysokości 639 mld. jenów. Największy kredytodawca Sogo – the Industrial Bank of Japan był skłonny do umorzenia długu natomiast drugi co do wielkości kredytodawca – Nippon Credit Bank, który znajduje się pod kontrolą rządu wstrzymał się na dłuższy okres z podjęciem tego rodzaju decyzji.

Wskaźnik bezrobocia w kwietniu 2000 roku był najwyższy od czasu zakończenia II Wojny Światowej i wynosił 4,9%, co oznaczało liczbę 3,27 mln. osób bez pracy.¹³ Władze Japonii liczyły się z możliwością zwiększenia w/w wskaźnika w niedalekiej przyszłości do poziomu ponad 5%. Wiązało się to m.in. z zapowiedzią trzech japońskich banków – Sanwa, Tokai i Asahi zwolnienia w przeciągu trzech lat około 14% ich personelu, co oznacza eliminację 5000 miejsc pracy. Banki te planowały utworzenie wspólnego holdingu, który podjąłby działalność w kwietniu 2001 roku.¹⁴ Holding zmniejszyłby ilość oddziałów krajowych o 150 (16%), a zagranicznych z 88 do

¹² Zob. Financial Times, Sogo records five fold surge in net losses, z 27.04.00

¹³ Zob. Frankfurter Allgemeine Zeitung, Rekordarbeitslosigkeit in Japan, z 03.04.00

¹⁴ Zob. Financial Times, Japanese banks to cut jobs, z 03.04.00

58. Plany te wzmagały naciski na pozostałe instytucje bankowe, aby zrestrukturyzowały one swoje interesy, tym bardziej, że takie przedsiębiorstwa jak Sony czy Ito – Yokado (jeden z największych detalistów handlowych) ogłosiły, iż planują prowadzenie indywidualnej obsługi bankowej.

W dniu 26 czerwca 2001 roku japoński rząd zatwierdził projekt przewidzianego do realizacji programu reform strukturalnych. Podkreślono w nim konieczność przeprowadzenia reform we wszystkich sektorach, aby zapewnić ożywienie w gospodarce. Za najważniejszą sprawę uznano rozwiązanie problemu złych kredytów, a także określono siedem strategicznych obszarów działania:

- Prywatyzacja i zmiana niektórych przepisów prawnych. Dążąc do zwiększenia aktywności sektora prywatnego postanowiono popierać prywatyzację państwowych i pół-państwowych instytucji, w tym świadczących usługi pocztowe, ubezpieczeniowe i prowadzących rachunki oszczędnościowe w urzędach pocztowych. Zasady rynkowe mają obowiązywać w sektorze ochrony zdrowia, opieki społecznej i szkolnictwa;
- Wspieranie najlepszych. Stosowane mają być różnorodne środki (w tym w sferze podatków), aby umożliwić najlepszym biznesmenom jak najlepsze wykorzystanie posiadanych możliwości oraz zachęcić biznes do inwestowania raczej na rynkach kapitałowych niż trzymania oszczędności w bankach;
- Umacnianie systemu opieki społecznej i ubezpieczeń. Wprowadzone zostaną indywidualne rachunki opieki społecznej, przeprowadzona będzie reforma systemu emerytalnego oraz zapewniona lepsza jakość opieki medycznej;
- Zwiększanie poziomu wiedzy. Wprowadzony zostanie nowy system stypendiów i dopłat, a także zachęcać się będzie sektor prywatny - np. za pomocą stosowania ulg podatkowych - do przekazywania dotacji na szkolnictwo i badania;
- Przeprowadzenie zmian w stylu życia. Likwidowane będą różnego rodzaju utrudnienia, na które napotykają w pracy zawodowej kobiety oraz zapewniana będzie lepsza opieka dla osób starszych;
- Zwiększenie stopnia niezależności władz lokalnych. Władze lokalne zostaną zreorganizowane, a także uzyskają one większe wpływy z tytułu podatków lokalnych;

- Przeprowadzenie reformy podatkowej. Reforma ma obejmować m.in. zmiany w sposobach rozdziału środków budżetowych oraz sprawy wydatków na roboty publiczne.

Niestety w końcu listopada 2001 roku wskaźnik bezrobocia w Japonii wynosił 5,5% i ponownie był najwyższy w powojennej historii tego kraju.¹⁵ Oceniano wówczas, że utrzyma się on dłużej na tym poziomie z uwagi na panującą deflację oraz słaby popyt zarówno na rynku krajowym jak i światowym, w wyniku czego szereg firm zostało zmuszonych do przeprowadzenia kosztownych restrukturyzacji lub całkowicie zbankrutowało. W grudniu 2001 roku bezrobocie wzrosło aż do 5,6%. W najgorszej sytuacji znalazły się osoby w średnim i starszym wieku. Poprzednio był zwyczaj zwalniania z pracy szczególnie kobiet, które nie były rejestrowane jako osoby poszukujące zatrudnienia i w ten sposób obniżano sztucznie wskaźnik bezrobocia. Jednak obecny spadek dochodów gospodarstw domowych (wydatki gospodarstw w grudniu 2001 roku spadły o 4,4% w porównaniu do grudnia 2000 roku) zmusza kobiety do pilnego poszukiwania pracy.

Według danych The Economist (23.02.02) wzrost PKB w cenach stałych wyniósł w 2001 roku minus 0,4% (na rok 2002 przewiduje się minus 1,3%), produkcja przemysłowa spadła o 14,9% (grudzień), sprzedaż detaliczna spadła o 4,4% (grudzień), wskaźnik bezrobocia wyniósł 5,6% (grudzień), zaś wskaźnik cen konsumpcyjnych minus 0,7% (na rok 2002 przewiduje się minus 0,9%). Jednocześnie odnotowano spadek eksportu o 5,1% (głównie na skutek zmniejszenia zapotrzebowania na półprzewodniki i części komputerowe) i wzrost importu o 3,6% (odzwierciedlający większe zainteresowanie Japończyków tanimi produktami zagranicznymi, takimi jak np. warzywa i tekstylia).

W dniu 20 grudnia 2001 roku japoński rząd zatwierdził projekt budżetu na kolejny rok finansowy rozpoczynający się w kwietniu 2002 roku na łączną kwotę 81230 mld. jenów (632 mld. USD).¹⁶ Oznaczało to spadek o 7,1% w stosunku do wstępnej wersji budżetu. Jednocześnie rząd zatwierdził drugi, dodatkowy budżet w wysokości 2500

¹⁵ Zob. Financial Times, Japan tries to dispel fears over banking system, z 29-30.12.01

¹⁶ Zob. Financial Times, Japan trims budget 1.7% to curb debt, z 21.12.01

mld. jenów na rok 2001 w celu wsparcia słabnącej gospodarki. Zmniejszenie nowego budżetu umożliwiło premierowi Junichiro Koizumi podtrzymać swe zobowiązanie o przeprowadzeniu w roku 2002 emisji nowych obligacji rządowych na łączną sumę 30000 mld. jenów w celu zmniejszenia zadłużenia Japonii. Budżet zakłada cięcia w wydatkach ogólnych (o 2,3%), robotach publicznych (o 10,7%), finansowaniu popieranych przez państwo korporacji (o 21%), a także zezwala na wykorzystanie 1/3 wpływów z tytułu podatku drogowego na cele ogólne nie związane wyłącznie z budową dróg. Dzięki temu można będzie przeznaczyć większe środki na opiekę społeczną, szczególnie istotną w obliczu zwiększającego się poziomu bezrobocia. Rząd zdecydował również o zmniejszeniu o 10,3% pomocy zagranicznej, głównie przeznaczonej dla Chińskiej Republiki Ludowej (obawa przed potencjalnym wzrostem chińskiej potęgi gospodarczej).

Według dokonanej przez ekspertów Bank of Japan w połowie lutego 2002 roku analizy sytuacji ekonomicznej kraju do największych zagrożeń należy zaliczyć: zwiększającą się deflację, pogorszenie warunków na rynku pracy oraz spadek dochodów ludności.¹⁷ Bank widzi jednak perspektywy wzrostu eksportu w połowie roku oraz powstrzymanie tendencji spadkowej w produkcji przemysłowej. W dalszym ciągu zmniejszać się będą inwestycje kapitałowe, gdyż następuje spadek zysków osiągniętych przez przedsiębiorstwa.

W końcu lutego 2002 roku rząd Japonii ogłosił plan walki z deflacją, przewidujący zasilanie środkami publicznymi banków nękanych złymi długami.¹⁸ Ustalono w nim cztery cele:

- Szybszą likwidację złych długów;
- Stabilizację systemu finansowego;
- Wzmocnienie rynków finansowych;
- Udzielanie pomocy małym firmom.

Rząd zamierza jednocześnie przywrócić ceny sprzed 5 lat. Podjęte zostaną stanowcze działania, aby nie doszło do wystąpienia kryzysu finansowego.

¹⁷ Zob. Financial Times, Japanese economy worsening, BoJ warns, z 13.02.02

¹⁸ Zob. Rzeczpospolita, Japonia: walka z deflacją, z 28.02.02

1.6 Inwestycje zagraniczne w Japonii

W XIX wieku, gdy na japońskie wody przybrzeżne zaczęły przyplýwać bardzo nowoczesne jak na owe czasy okręty amerykańskie władze Japonii, zdumione wykorzystywaną przy ich konstrukcji technologią zdecydowały się na zmianę swego dotychczasowego stanowiska w kwestii izolowania tego kraju od reszty świata. Obecnie, ponad 100 lat po tamtych wydarzeniach niektórzy Japończycy uważają, iż tego rodzaju sytuacja może się powtórzyć – tym razem znajdzie to swoje odzwierciedlenie w zwiększającym się napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Według informacji japońskiego Ministerstwa Finansów ogólna wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w 1999 roku wyniosła 2399,3 mld. jenów, tj. prawie dwa razy tyle co w roku 1998 (także w tamtym roku było 100% więcej niż w roku 1997).¹⁹ W ramach tych inwestycji 40,8% zagranicznych środków finansowych zostało ulokowane w sektorze przetwórczym, 21,3% w finansach i ubezpieczeniach, 14,5% w handlu, 13,8% w telekomunikacji, 8,6% w usługach i 1,0% w innych sektorach. Uwzględniając standardy światowe inwestycje te stanowią nadal jedynie małą część całej gospodarki japońskiej. W 1999 roku wartość inwestycji zagranicznych stanowiła zaledwie 1% wartość japońskiego Produktu Krajowego Brutto, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych stanowiły one 25% wartości PKB, a w Wielkiej Brytanii 23%. Zagraniczne firmy działające na terenie Japonii zapewniają jedynie 0,04% ogólnej ilości miejsc pracy, gdy np. w USA wskaźnik ten wynosi 4,8%. W roku 2000 wartość inwestycji zagranicznych zwiększyła się do poziomu 3125,1 mld. jenów, zaś w I połowie 2001 roku wynosiła ona 1535,8 mld. jenów.

Należy zaznaczyć, iż na przestrzeni ostatnich lat japońskie władze zniosły szereg barier prawnych, które uniemożliwiały gaijin (obcokrajowcom) dostęp do tamtejszego rynku. W świecie finansowym zmiany przepisów w ramach programu "Big Bang" umożliwiły np. obcokrajowcom zarządzanie funduszami. W sektorze telekomunikacji

¹⁹ Zob. Financial Times Survey – Foreign investment in Japan – Outsiders rush in as closed market finally open, z 17.11.00

pod wpływem nacisków zagranicznych zniesiono wieloletnie bariery dzięki czemu takie firmy jak Cable and Wireless mogły wejść na rynek japoński. Także w innych sektorach zagraniczne firmy uzyskały możliwość podejmowania współzawodnictwa z firmami japońskimi. Japońscy partnerzy handlowi podkreślają jednak, że nadal istnieje w tym zakresie szereg poważnych spraw wymagających szybkiego uregulowania. Do najważniejszych kwestii zalicza się występowanie wielu nieformalnych barier uniemożliwiających dostęp do rynku, począwszy od istnienia niezwykle silnego systemu keiretsu i skończywszy na problemach z zakupem ziemi. Napływ zagranicznych inwestycji odstrasza również japońskie przepisy podatkowe i handlowe.

Obecnie zagraniczne firmy mogą nie tylko prowadzić swoje interesy w Japonii, ale także – co jeszcze nie tak dawno było nie do pomyślenia – mają możliwość zakupu całych japońskich grup przemysłowo – handlowych i finansowych. W latach 1999 – 2000 m.in.:

- Firma Salomon Smith Barney nabyła za kwotę 200 mld. jenów 20% akcji Nikko-trzeciej co do wielkości japońskiej firmy brokerskiej, tworząc dobrze funkcjonujące joint-venture (Nikko Salomon Smith Barney);
- Prywatna firma amerykańska Ripplewood zorganizowała konsorcjum 10 inwestorów w celu zakupu za kwotę 120 mld. jenów znajdującego się w dużych kłopotach finansowych japońskiego banku Shinsei;
- Francuska grupa Renault wydała (marzec 1999 r.) 643 mld. jenów na zakup 36,8% akcji samochodowej firmy Nissan, przez co uzyskała możliwość sprawowania nad nią efektywnej kontroli. Także niemiecka grupa Daimler Chrysler nabyła 34% akcji mającej poważne kłopoty firmy Mitsubishi Motors, zaś Ford kupił 40% akcji Isuzu i 20% akcji Suzuki.

Do końca 2000 roku większość zagranicznych inwestycji w Japonii koncentrowała się w takich sektorach jak finansowy i maszynowy, a w szczególności motoryzacyjny. Największymi inwestorami były firmy amerykańskie, francuskie i holenderskie. Eksperti finansowi oceniali jednak, że w niedługim okresie inwestycje te przeniosą się do kolejnych sektorów jak np. sprzedaży detalicznej, farmaceutycznego czy też informatycznego. W większym zakresie zamiast inwestorów finansowych pojawiać się także będą inwestorzy strategiczni.

W 1999 roku inwestycje zagraniczne w japońskim sektorze finansowym stanowiły 21% wszystkich tego rodzaju inwestycji (w 1997 roku – 24%, w 1998 roku – 34%), a ich wartość wynosiła 1130 mld. jenów. Do głównych powodów zwiększania się tych inwestycji należy zaliczyć zmianę polityki władz japońskich w stosunku do zagranicznych instytucji finansowych oraz pogłębiające się kłopoty świata finansowego Japonii. Kłopoty te rozpoczęły się na dobre w momencie upadku w 1997 roku Yamaichi Securities - czwartej co do wielkości firmy brokerskiej, a następnie Sanyo Securities i trzech banków: Hokkaido Takushoku, Long Term Credit Bank i Nippon Credit Bank. W ostatnim okresie upadłość ogłosiły banki regionalne takie jak Kofuku i Tokyo Sowa, a także towarzystwa ubezpieczeniowe – Nissan Mutual, Chiyoda, Kyoei i Daihyaku. Tego rodzaju sytuacja powoduje, że z jednej strony japońscy konsumenci są rozczarowani działalnością miejscowych firm i chcą skorzystać z usług zagranicznych konkurentów, zaś z drugiej obcokrajowcy mają po raz pierwszy możliwość wykupywania swoich japońskich rywali.

Według danych Ministerstwa Finansów Japonii, w roku finansowym 1999 (zakończył się 31 marca 2000 roku) największym inwestorem zagranicznym na rynku japońskim była Francja.²⁰ Łączna kwota inwestycji francuskich wyniosła 745 mld. jenów (6,97 mld. USD). Inwestycje te obejmowały m.in. zakup przez firmę Renault 37% akcji firmy Nissan (643 mld. jenów) oraz kupno przez grupę finansowo – handlową Artemis towarzystwa ubezpieczeniowego Aoba (25 mld. jenów). Kolejne miejsca na liście inwestorów zajęła Holandia (471 mld. jenów) oraz Wlk. Brytania (89 mld. jenów) i Niemcy (47 mld. jenów). Ogólne inwestycje zagraniczne w Japonii osiągnęły kwotę 2399 mld. jenów (w 1998 roku – 1340 mld. jenów), w tym bezpośrednie inwestycje firm europejskich – 1413 mld. jenów, a amerykańskich – 248,7 mld. jenów. Ich wielkość świadczyła dobitnie o tym, że Japonia została zmuszona do otwarcia swego rynku dla kapitału zagranicznego w celu ruszenia z miejsca znajdującej się w okresie stagnacji gospodarki oraz przeprowadzenia restrukturyzacji sektora przemysłowego. Jednocześnie łączne zagraniczne inwestycje firm japońskich wyniosły 7439 mld. jenów (w roku finansowym 1998 – 5216 mld. jenów).²¹ Nadal najbardziej atrakcyjnym rynkiem inwestycyjnym dla Japończyków pozostawały Stany Zjednoczone

²⁰ Zob. Financial Times, French top Japan`s list of foreign investors, z 03-04.06.00

²¹ Zob. The Japan Times, Foreign investment hits new high, z 02.06.00

(2486 mld. jenów). Inwestycje w regionie Azji wyniosły 798,8 mld. jenów, w tym w Korei Płd. – 109,3 mld. jenów, Hongkongu – 108,3 mld. jenów i Singapurze – 107,3 mld. jenów. Japońskie bezpośrednie inwestycje w Europie wyniosły 2878 mld. jenów, w tym w Wlk. Brytanii – 1307 mld. jenów i w Holandii – 1155 mld. jenów.

II. Japoński system finansowy

2.1 Najważniejsze cechy systemu finansowego

Do najważniejszych cech charakteryzujących japoński system finansowy zalicza się m.in.:

- Wysoki wskaźnik oszczędności w sektorze gospodarstw domowych, skupiający się na depozytach bankowych;
- Zmniejszająca się lecz nadal dominująca rola banków, które zapewniają sektorowi przemysłowemu większość środków finansowych;
- Duże znaczenie publicznego sektora finansowego (urzędy pocztowe i państwowe instytucje finansowe);
- Słabo rozwinięty rynek kapitałowy (niski wskaźnik kapitałowy w sektorze przemysłowym, mały udział sektora gospodarstw domowych w inwestycjach na rynku kapitałowym, powolny rozwój rynku wtórnego itp.);
- Ograniczona rola jena jako waluty międzynarodowej.

Aktualnie japoński rynek finansowy jest zdominowany przez duże grupy bankowe. Ich powstanie było elementem obrony i odpowiedzią m.in. na rosnące współzawodnictwo na rynku finansowym (wejście firm spoza sektora bankowego, bankowość elektroniczna itp.).

2.2 Działania na rzecz stabilizacji systemu finansowego

Negatywne skutki kryzysu, który dotknął japońskie instytucje finansowe w połowie 1998 roku w bardzo poważny sposób odbiły się w szczególności na prawidłowym funkcjonowaniu banków oraz pogorszyły wizerunek całego systemu

finansowego.²² Pilne rozwiązanie problemu złych długów okazało się niezbędne w celu umożliwienia bankom ponownego oferowania funduszy dla sektora przemysłowo – handlowego. W związku z tym w październiku 1998 roku japoński parlament uchwalił dziewięć nowych aktów prawnych, w tym Prawo dotyczące rekonstrukcji finansów (Financial Reconstruction Law) oraz Prawo dotyczące szybkiego umacniania (Early Strengthening Law). Jednocześnie powołano do życia Komisję do spraw Rekonstrukcji Finansów (the Financial Reconstruction Commission) i Agencję Nadzoru Finansowego (Financial Supervisory Agency). Instytucje te podjęły próbę stabilizacji systemu finansowego.

W końcu maja 2000 roku Ministerstwo Finansów Japonii poinformowało, że w roku finansowym 2000 będzie zmuszone do zaciągnięcia na rynku finansowym nowych kredytów w wysokości 8 bln. jenów.²³ Decyzja została podjęta po tym gdy rząd centralny nie był w stanie skierować odpowiedniej ilości pieniędzy na specjalny rachunek budżetowy, z którego ministerialne Biuro Funduszu Powierniczego (Trust Fund Bureau - TFB) finansowało rządy lokalne. Na tego rodzaju sytuację wpłynęła w zasadniczy sposób zapowiedź wycofania w roku finansowym 2000 i 2001 z państwowego systemu oszczędności pocztowych (postal savings system) kwoty w wysokości 49 bln. jenów. Biuro Funduszu Powierniczego pożycza pieniądze od publicznych instytucji ubezpieczeniowych, towarzystw emerytalnych oraz z systemu oszczędności pocztowych i udostępnia je rządowym instytucjom finansowym, które finansują rozwój budownictwa mieszkaniowego, prace publiczne oraz inne projekty.

W maju 2000 roku władze prefektury Osaka zaaprobowwały kontrowersyjny projekt wprowadzenia podatku w wysokości 3% od zysków brutto osiągniętych przez największe banki (26) działające na tamtym terenie.²⁴ Nowy plan podatkowy był wzorowany na podobnym do tego, który został wprowadzony w kwietniu 2000 roku w Tokio. Odnosił się on do banków posiadających aktywa w wysokości 5 bln. jenów lub wyższe. Podatki w prefekturze Osaka miały obowiązywać dopiero od kwietnia 2001 roku. Szacowało się, iż spowoduje to wzrost dochodów podatkowych władz lokalnych o

²² Zob. Japanese Banks 1999, Japanese Bankers Association

²³ Zob. The Japan Times, Finance Ministry to borrow from markets, z 30.05.00

²⁴ Zob. The Japan Times, Osaka approves bank tax, z 26.05.00

37 mld. jenów. Faktycznie jednak wzrost ten mógł wynieść jedynie 7,5 mld. jenów gdyż równocześnie nastąpił znaczny spadek dotacji przekazywanych przez władze centralne.

Ponadto w tym samym czasie japoński Parlament zatwierdził poprawkę do Prawa o Ubezpieczeniu Depozytów (Deposit Insurance Law), mającą na celu stworzenie nowego mechanizmu zabezpieczającego depozyty w przypadku gdy bank znajdzie się w trudnej sytuacji finansowej.²⁵ Mechanizm ten ma być stosowany od kwietnia 2002 roku gdy zostanie zniesiony dotychczasowy system ochrony depozytów. W ocenie ekspertów nowy system przyczyni się do umocnienia realizowanej w ramach programu "Big Bang" przez rząd polityki, która ma na celu wyłączenie spod kontroli państwa krajowych rynków finansowych i doprowadzenie ich do pozycji jaką odgrywają inne centra finansowe jak np. Londyn czy Nowy Jork.

W końcu lipca 1999 roku japońska Agencja Nadzoru Bankowego (Financial Supervisory Agency) podjęła decyzję o cofnięciu licencji oddziałowi maklerskiemu firmy Credit Suisse Group oraz nałożyła na tą instytucję dodatkowe kary.²⁶ Credit Suisse sprzedawała w Japonii specjalne derywaty, które umożliwiały przedsiębiorstwom na ukrywanie strat. Śledztwo w tej sprawie trwało sześć miesięcy. Stosowany przez Credit Suisse sposób nie był nielegalny w rozumieniu prawa japońskiego i dlatego też w uzasadnieniu decyzji o cofnięciu licencji nazwano go jedynie "wysoce nieodpowiednim". Także w roku 2000 japońscy inspektorzy finansowi (głównie z Japan Securities and Exchange Surveillance Commission – SESC) wielokrotnie przeprowadzali (często na zlecenie innych agencji rządowych) szczegółowe kontrole działalności zagranicznych instytucji finansowych i bankowych. W grudniu 2000 roku były kontrolowane m.in. banki inwestycyjne – UBS Warburg i Credit Suisse First Boston oraz kanadyjski bank CIBC.²⁷ W okresie kilku najbliższych lat zamierza się skontrolować wszystkie zagraniczne banki działające na terenie Japonii.

Na początku stycznia 2001 roku bank centralny Japonii wprowadził nowy system rozliczeń między bankami w czasie rzeczywistym (Real Time Gross Settlement

²⁵ Zob. The Japan Times, Bank deposit, insurance policy safety nets enacted, z 25.05.00

²⁶ Zob. International Herald Tribune, Japan revokes licence of a Credit Suisse Unit, z 30.07.99

²⁷ Zob. Financial Times, Japan boosts scrutiny of foreign banks, z 05.12.00

- RTGS), który ma na celu uproszczenie transakcji finansowych.²⁸ System ten pozwala 700 bankom na odrębne rozliczanie każdej operacji, co nie wywołuje reakcji łańcuchowej w przypadku gdyby jednemu bankowi zabrakło środków na spłacenie drugiego. W okresie przygotowań około 400 banków poddało się od października 2000 roku próbom "na ostro".

2.3 Rządowe papiery wartościowe (Japanese Government Bonds - JGBs)

W zależności od celu emisji rządowe papiery wartościowe są dzielone na różne kategorie.²⁹ Pod pojęciem obligacji przeznaczonych na finansowanie wydatków rządowych rozumie się obligacje płatne z określonych dochodów (revenue bonds) lub obligacje bezpośrednie (straight bonds). Japońskie Ministerstwo Finansów postanowiło wyemitować w roku finansowym 2000 obligacje rządowe na łączną kwotę 85870,5 mld. jenów.³⁰ W odniesieniu do rządowych papierów wartościowych MOF kieruje się polityką uwzględniającą w szerokim zakresie potrzeby potencjalnych inwestorów. W roku finansowym 1999 wprowadzono np. jednoroczne bilety skarbowe (1-year treasury bills) oraz 30-letnie obligacje. W FY2000 wyemitowano 15-letnie obligacje o zmiennym oprocentowaniu (15-year floating rate bonds) i 3-letnie obligacje dyskontowe (3-years discount bonds). W porównaniu z obligacjami o stałym oprocentowaniu 15-letnie obligacje o zmiennym oprocentowaniu są w mniejszym stopniu narażone na ewentualne ryzyko niestabilności cen będące wynikiem zmian stóp procentowych. Oprocentowanie w/w obligacji 15-letnich jest ustalane w oparciu o wysokość długoterminowych stawek procentowych. Obligacje 3-letnie spełniają natomiast krótkookresowe potrzeby inwestorów indywidualnych.

W lutym 2000 roku rozpoczęto pierwszą emisję 5-letnich obligacji z kuponami oprocentowania (5-year coupon – bearing bonds; do odcinania po nadejściu terminu płatności), z zamiarem jej kontynuowania w odstępach miesięcznych. Miało to służyć m.in. doprowadzeniu do ożywienia krajowego rynku obligacji. Postanowiono, że w celu zwiększenia w przyszłości poziomu płynności JGBs wszystkie obligacje, które zostaną

²⁸ Zob. Rzeczpospolita, Japonia : rozliczenia bankowe bez przeszkód, z 05.01.01

²⁹ Zob. Guide to Japanese Government Bonds 1999, Ministry of Finance, The Japanese Government

³⁰ Zob. Japanese Government Bonds, Quarterly Newsletter of the Ministry of Finance, z marca 2000

wyemitowane w marcu 2001 roku oraz terminach późniejszych będą podlegały nowym przepisom dotyczącym ponownego wznawiania ich emisji. W 2001 roku finansowym zaplanowano przeprowadzenie rekordowej emisji obligacji rządowych na łączną kwotę 89900 mld. jenów (896 mld. USD), co stanowiło równowartość prawie 1/5 japońskiego PKB.³¹ Tego rodzaju wzrost (14% więcej niż w 2000 FY) świadczył o krótkookresowych kłopotach występujących na rynku krajowym, które w szczególności dotyczyły wzrastającego poziomu zadłużenia wewnętrznego (oceniano się, że do kwietnia 2001 roku zadłużenie będzie się kształtować na poziomie 130 – 150% PKB).

Zagraniczni inwestorzy zakupili w 2000 roku JGBs na łączną kwotę 9759 mld. jenów (83 mld. USD).³² Decyzja inwestorów o przeznaczeniu tak znacznych kwot na zakup obligacji o stałym dochodzie wynikała m.in. ze złej sytuacji w japońskiej gospodarce oraz na rynku walorów. Jednocześnie Ministerstwo Finansów Japonii planowało rozszerzenie zwolnień podatkowych dla zagranicznych właścicieli JGBs.

W marcu 2001 roku banki japońskie posiadały obligacje skarbu państwa na łączną sumę 73,4 bln. jenów (712, 6 mld. euro), tj. o 58,8% więcej niż rok wcześniej, co niebezpiecznie zwiększyło ich zaangażowanie w tego rodzaju narzędzia finansowe.³³ Udział obligacji w aktywach banków ocenianych na 482 bln. jenów wynosił 15%, czyli dwukrotnie więcej niż ich portfele giełdowe (4437 bln. jenów).

III. Zadania i aktualna polityka monetarna japońskiego banku centralnego – the Bank of Japan (BOJ)

The Bank of Japan został utworzony w czerwcu 1882 roku i rozpoczął działalność operacyjną w dniu 10 października 1882 roku (licencja na prowadzenie działalności została przyznana na okres 30 lat).³⁴ Początkowy kapitał banku wynosił 10 mln. jenów. W marcu 1887 roku podwyższono kapitał do kwoty 20 mln. jenów, a następnie w sierpniu 1895 roku do kwoty 30 mln. jenów. W kwietniu 1896 roku

³¹ Zob. Financial Times, Japan plans record bond issues, z 20.12.00

³² Zob. Financial Times, Foreign buyers switch to JGBs, z 16.01.01

³³ Zob. Rzeczpospolita, Japonia: ciężar obligacji, z 31.05.01

³⁴ Zob. Annual Review 1999, Bank of Japan, z 1999

centrala BOJ została przeniesiona do budynku gdzie mieści się do chwili obecnej. W lutym 1910 roku podjęto decyzję o przedłużeniu licencji bankowej na kolejne 30 lat począwszy od dnia 10 października oraz ponownie podwyższono kapitał banku do kwoty 60 mln. jenów. W dniu 1 maja 1942 roku, na mocy opublikowanego w lutym 1942 roku Prawa o Bank of Japan nastąpiła reorganizacja banku centralnego, co było spowodowane koniecznością ścisłego współdziałania z rządem w okresie wojny. Prawo to określało, iż głównymi zadaniami banku są:

- Kontrola waluty;
- Kontrola i udzielanie kredytów oraz
- Finansowanie, utrzymywanie i rozwijanie systemu kredytowego zgodnie z polityką krajową, w celu zapewnienia, że ogólna krajowa działalność gospodarcza będzie we właściwy sposób polepszana.

Kapitał banku podwyższono do poziomu 100 mln. jenów. W czerwcu 1949 roku powołano do życia Radę Polityki (Policy Board). W końcu marca 1999 roku w BOJ zatrudnionych było 5657 pracowników, w tym 2861 osób w centrali banku, 2723 w oddziałach, 49 w lokalnych biurach oraz 24 w przedstawicielstwach zagranicznych.

Zgodnie z Art. 8, Par. 1 Prawa o banku centralnym z 1997 roku BOJ posiada kapitał w wysokości 100 mln. jenów. Aktualnie rząd posiada 55% akcji banku, zaś 45% akcji jest w rękach prywatnych. Bank centralny nie jest notowany na giełdzie, lecz jego akcje można nabywać. Prawa prywatnych posiadaczy akcji są ograniczone:

- Nie mają oni prawa do podejmowania decyzji dotyczących zarządzania bankiem;
- Płatność dywidendy od kapitału wpłaconego jest ograniczona do 5% lub poniżej tego poziomu w każdym okresie finansowym;
- W przypadku zamiaru sprzedaży akcji ich posiadacz musi najpierw uzyskać na to zgodę BOJ lub prosić ten bank o znalezienie potencjalnego nabywcy (metoda ta gwarantuje bankowi centralnemu zachowanie kontroli nad sprzedażą jego akcji).

Należy podkreślić, iż bank centralny posiada bardzo wysokie zyski z tytułu przeprowadzanych operacji bankowych. Pieniądze te – zgodnie z obowiązującymi przepisami – są przeznaczane na wypłatę dywidend, tworzenie określonych rezerw bankowych oraz rezerwy specjalne (ich wysokość jest ustalana wspólnie z Ministerstwem Finansów). BOJ płaci podatki od aktywów, płac, a także podatek

dochodowy i obrotowy. Wszystkie pozostałe środki pochodzące z wypracowanego zysku są przekazywane do dyspozycji rządu.

W 1998 roku finansowym (01.04.98 – 31.03.99) Bank of Japan po raz pierwszy przeprowadził operacje finansowe zgodnie ze zmienionym w końcu 1997 roku Prawem o banku centralnym (Bank of Japan Law, Law No. 89, 1997), które uwzględniało dwa podstawowe założenia tj. "niezależność" ("independence") i "przejrzystość" ("transparency"). Nowe prawo zobowiązuje BOJ do podejmowania działań na rzecz zapewnienia stabilizacji cen oraz utrzymania sprawnego systemu finansowego. W celu zapewnienia bankowi większej niezależności Rada Polityki otrzymała prawo podejmowania ostatecznych decyzji w sprawach polityki pieniężnej oraz innej działalności banku. W dziedzinie przejrzystości nowe prawo wymaga, aby bank próbował publicznie wyjaśniać treść swoich decyzji, jak również proces podejmowania tych decyzji (Art. 3, Par. 3) poprzez np. publikowanie sprawozdań z przebiegu posiedzeń Rady dotyczących polityki pieniężnej oraz raportów przesyłanych do Parlamentu.

W skład Rady Polityki wchodzi: prezes BOJ i dwóch jego zastępców oraz 6 mianowanych członków, którzy posiadają wybitną wiedzę w dziedzinie gospodarki i finansów. Wszyscy członkowie Rady są mianowani przez rząd, po wcześniejszym uzyskaniu zgody Parlamentu. Kadencja prezesa, wiceprezesów i członków Rady Polityki wynosi 5 lat. Spotkania Rady odbywają się regularnie co dwa tygodnie i nazywane są Spotkaniami w sprawie Polityki Pieniężnej (Monetary Policy Meetings – MPMs). Po 30 minutach od zakończenia spotkania przewodniczący przekazuje na konferencji prasowej wszelkie ustalenia jakie zostały podjęte w zakresie rynkowych operacji pieniężnych. Po okresie jednego miesiąca publikowane są szczegółowe informacje (streszczenie) z przebiegu spotkania, zaś po 10 latach publikuje się najbardziej istotne szczegóły takich spotkań (tzn. kto wygłosił konkretne opinie, kto się za nimi opowiadał itp.). Na początku każdego miesiąca w trakcie MPMs omawiana jest także aktualna problematyka gospodarcza i finansowa – ocena BOJ w tych kwestiach prezentowana jest po trzech dniach roboczych od zakończenia spotkania. Jednocześnie bank centralny przygotowuje "Półroczny raport w sprawie waluty i kontroli pieniężnej" (Semiannual Report on Currency and Monetary Control) – raport dotyczący polityki monetarnej i rynkowych operacji pieniężnych – który jest co sześć miesięcy

prezentowany i wyjaśniany w Parlamencie. W dokumencie tym zawarte są m.in. informacje dotyczące:

- Gospodarki: najważniejsze elementy gospodarki krajowej (w tym: inwestycje publiczne, eksport i import, sektor przemysłowy, gospodarstwa domowe, produkcja przemysłowa), trendy w kształtowaniu się poszczególnych rodzajów cen oraz wydarzenia ekonomiczne i finansowe za granicą;
- Rynków finansowych: rynku pieniężnego, rynku obligacji, stawek oprocentowania depozytów i kredytów, rynku papierów wartościowych, rynku dewizowego, finansowania korporacyjnego i agregatów pieniężnych.

The Bank of Japan jest odpowiedzialny za podejmowanie decyzji i realizację polityki monetarnej. Podstawowym celem tej polityki jest wnoszenie wkładu w stały rozwój gospodarki krajowej poprzez zapewnienie stabilności cen.

W styczniu 1998 roku zostały zapoczątkowane MPMs, w trakcie których zdecydowano o takich sprawach jak oficjalna stopa dyskontowa oraz wytyczne w sprawie pieniężnych operacji rynkowych. Od kwietnia 1998 roku MPMs odbywały się zgodnie z zapisem Prawa o banku centralnym z 1997 roku.

Od wiosny 1998 roku następowało stopniowe pogarszanie się japońskiej sytuacji gospodarczej oraz pogłębiała się destabilizacja rynków finansowych na skutek niewydolnego funkcjonowania niektórych instytucji finansowych oraz kłopotów ekonomicznych na jakie napotykały inne kraje azjatyckie. Poważne problemy występowały w zakresie finansowania sektora przemysłowego, szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw. Następował spadek ilości realizowanych inwestycji trwałych.

W związku z tym Bank of Japan postanowił złagodzić politykę monetarną, co miało na celu uchronienie gospodarki przed możliwością wystąpienia problemu spirali deflacyjnej i zatrzymanie procesu upadku ekonomicznego. W listopadzie 1998 roku podjęto decyzję o wprowadzeniu nowych środków, które ułatwiałyby działalność finansową firm, zarówno na rynkach kredytowych jak i kapitałowych. Dotyczyło to w szczególności:

- Aktywnego wykorzystywania weksli handlowych (commercial paper – CP) – decyzja podjęta w dniu 13 listopada 1998 roku. Bank of Japan zdecydował się na rozszerzenie zakresu operacji CP na swym codziennym rynku operacyjnym;
- Utworzenia tymczasowych ułatwień kredytowych w celu wsparcia działalności finansowej przedsiębiorstw – decyzja podjęta w dniu 27 listopada 1998 roku;
- Utworzenia nowego planu operacji rynkowych wykorzystującego korporacyjne obligacje kredytowe jako dodatkowe zabezpieczenie – decyzja podjęta w dniu 12 lutego 1999 roku.

W celu zwiększenia przejrzystości procedur operacji bankowych BOJ dokonał zmiany zasad i kryteriów wyboru oferentów (bidders) w większości realizowanych przez siebie operacjach finansowych, w tym dotyczących: bonów bankowych i weksli finansowych, weksli handlowych czy też obligacji. W szczególności Bank wymaga, aby uczestnikami przetargów były instytucje finansowe, takie jak banki, domy maklerskie oraz firmy (tanshi), które posiadają w centrali Bank of Japan rachunki bieżące i odpowiedni stopień wiarygodności kredytowej. W przypadku gdy liczba uczestniczących w przetargu instytucji przewyższa oczekiwania Banku dokonuje się ich selekcji przy uwzględnieniu roli jaką odgrywają one na wtórnym rynku papierów wartościowych. Wszystkie pieniężne operacje rynkowe są dokonywane przez centralę BOJ.

Od szeregu lat największe spekulacje dotyczące działalności japońskiego banku centralnego koncentrowały się wokół przewidywanej zmiany polityki stóp procentowych. W dniu 12 kwietnia 2000 roku podczas konferencji prasowej prezes BOJ - Masaru Hayami ³⁵ poinformował, że do końca 2000 roku zostanie zmieniona bardzo łagodna polityka stóp procentowych (stopy procentowe były w tym okresie bliskie zeru)

³⁵ M. Hayami został mianowany prezesem BOJ w marcu 1998 r. (miał wówczas 72 lata). Przez wiele lat pracował on w banku centralnym na stanowisku dyrektora wykonawczego. Był uznawany za doskonałego specjalistę w zakresie działania światowych rynków finansowych i polityki wymiany dewizowej. W 1995 r. opublikował książkę pt. "Dzień, w którym jen zdobędzie szacunek" (The day the Yen Wins Respect). Po rezygnacji z pracy w BOJ działał następnie jako menedżer firm prywatnych – był m.in. prezesem Nissho Iwai Corp., jednego z pięciu największych japońskich przedsiębiorstw handlowych. Nominacja Hayami została podjęta przez ówczesnego premiera Japonii – Hashimoto pod ogromną presją konieczności odbudowy zaufania do banku centralnego, nadszarpniętej skandalem finansowym

ukierunkowana na poprawę sytuacji gospodarczej kraju.³⁶ Oświadczenie to spowodowało natychmiastowy wzrost wartości jena względem dolara. Według M. Hayami planowana zmiana wysokości oprocentowania stóp procentowych nie miała oznaczać zaostrzenia polityki monetarnej. Niektórzy analitycy wyrażali jednak opinie, iż wystąpienie prezesa BOJ miało na celu wysondowanie opinii publicznej i rynku na temat możliwości zaostrzenia polityki monetarnej. W dniu 26 kwietnia 2000 roku M. Hayami oświadczył w Parlamencie, że BOJ zamierza zakończyć jak najszybciej stosowanie łagodnej polityki stóp procentowych. Wynik podniesienia wysokości stóp procentowych w warunkach japońskich może okazać się całkowicie nieprzewidywalny ponieważ w okresie 1999 roku BOJ prowadził całkowicie nietypową politykę monetarną znaną pod nazwą "polityki zerowej stopy procentowej". Istnieje różnica zdań pomiędzy ekspertami czy polityka ta faktycznie przyczyniła się do powstrzymania recesji gospodarczej. Jednakże polityka ta zatrzymała spadek wysokości długoterminowych stóp procentowych gdyż skłaniała banki do zwiększania udziałów w postaci rządowych papierów wartościowych (JGBs). W roku finansowym 1999 zakupy obligacji państwowych wzrosły ponad czterokrotnie w porównaniu do poprzedniego roku finansowego i osiągnęły wysokość 43650 mld. jenów (414 mld. USD). Przedstawiciele rządowej Agencji Planowania Gospodarczego (Economic Planning Agency - EPA) bardzo mocno sprzeciwiali się zmianie wysokości stóp procentowych obawiając się, że zwiększenie zysków osiąganych z długoterminowych obligacji może spowodować poważne obciążenie dla Japonii i wzrost zadłużenia. EPA jest także mniej optymistyczna niż BOJ w zakresie oceny perspektyw wzrostu gospodarczego.

Wielokrotne, wcześniejsze zapowiedzi prezesa M. Hayami dotyczące zmiany wysokości stóp procentowych zostały w końcu zrealizowane w dniu 11 sierpnia 2000 roku. Bank centralny podjął decyzję o podniesieniu o 0,25% podstawowej stawki procentowej pomimo zdecydowanie niechętnego podwyżce stanowiska rządu japońskiego. Naciski rządu na wstrzymanie podwyżki doprowadziły do ostrego konfliktu z bankiem centralnym. Prezes Hayami podkreślał w Parlamencie konieczność utrzymania niezależności banku (BOJ został wyłączony spod kurateli Ministerstwa Finansów w 1998 roku). Zerowa stopa procentowa funkcjonowała w Japonii od prawie 18 miesięcy, zaś praktycznie od początku lat 90 – tych BOJ jedynie obniżał stopy

³⁶ Zob. Financial Times, z 13.04.00

procentowe, starając się tą metodą doprowadzić do przełamania długotrwałego okresu stagnacji gospodarczej.³⁷ Zdaniem wielu analityków celem w/w decyzji było uzyskanie efektu psychologicznego umożliwiającego przekonanie potencjalnych inwestorów, że sytuacja gospodarcza Japonii nareszcie powraca do normy. Rząd japoński uważał, iż nowa stopa procentowa spowoduje automatycznie podwyższenie kosztów działania nadal słabych przedsiębiorstw i zwiększy poziom bezrobocia. Jednocześnie spowoduje ona konieczność płacenia przez rząd większych odsetek od olbrzymiego długu publicznego, którego wzrost w ostatnich latach finansował roboty publiczne mające pobudzić koniunkturę gospodarczą. W niedługim czasie po ogłoszeniu komunikatu o podwyżce niektóre banki komercyjne podniosły oprocentowanie depozytów z 0,05 do 0,1%. Nieznacznie zyskała także na wartości waluta japońska.

W ocenie ekspertów międzynarodowych instytucji finansowych rezygnacja z zerowej stawki procentowej była trochę przedwczesna i w efekcie doprowadziła do pewnego osłabienia sytuacji gospodarczej Japonii. W roku 2001 Bank of Japan prowadził bardziej elastyczną politykę monetarną.

IV. Reformy finansowe i sprawy banków

W opinii szeregu japońskich ekspertów ekonomicznych szefowie największych banków japońskich uważają się za bardzo ważne osobistości pełniące dodatkowo oprócz oficjalnej funkcji także funkcję "policjanta", który nadzoruje realizację kierunków polityki rozwoju gospodarczego kraju. W sektorze bankowym Japonii nadal funkcjonuje bardzo rozbudowany system postępowania nieformalnego, który jest ściśle przestrzegany przez wszystkich. W ostatnim okresie w coraz większym stopniu pojawiają się naciski z zewnątrz, aby Japończycy zaczęli w pełni przestrzegać obowiązujące, formalne prawne przepisy finansowe. Należy zaznaczyć, iż do początku lat 90 – tych japoński system bankowy podobnie jak cała gospodarka tego kraju był w pewnym sensie izolowany od świata.

³⁷ Zob. Rzeczpospolita, Pierwsza od dziesięciu lat, z 12-13.08.00 oraz Gazeta Wyborcza, Już nie zero, z 12-13.08.00

Początkowa liberalizacja sektora finansowego miała miejsce w późnych latach 70 – tych i w szczególności dotyczyła liberalizacji wysokości krótkoterminowych stóp procentowych. Liberalizacja funkcjonowania sektora gospodarczego, która odbywała się na przestrzeni lat 80 – tych umożliwiła bankom poszerzenie oferty proponowanych przez nie produktów finansowych i usług. Jednocześnie uchwalenie w 1993 roku Ustawy w sprawie Reformy Systemu Finansowego spowodowało, że banki oraz firmy zajmujące się operacjami na rynku papierów wartościowych mogły rozpocząć działalność w szerszym zakresie i podjąć zdrową konkurencję.

Proces reformowania systemu bankowego w Japonii rozpoczął się na dobre praktycznie w połowie lat 90 – tych. W roku 1995 zostały przedstawione przez władze japońskie konkretne propozycje w sprawie doprowadzenia do większej elastyczności gospodarki. W listopadzie 1996 roku ówczesny premier Hashimoto zainicjował nowy program - tzw. "Japońskie Wielkie Uderzenie" ("Japanese Big – Bang"), który miał de facto uratować japoński system finansowy. Program ten zakładał realizację szeregu reform, w wyniku których tokijski rynek finansowy miał zrównać się do roku 2001 z poziomem rynków finansowych w Nowym Jorku i Londynie. Sformułowane zostały trzy podstawowe zasady, według których program miał być wprowadzany w życie tj.:

- Swoboda ("freedom") – rozumie się przez to usunięcie wszystkich barier istniejących pomiędzy instytucjami finansowymi, firmami ubezpieczeniowymi, bankami, firmami zajmującymi się operacjami na rynku papierów wartościowych itp. W efekcie tych działań powinien nastąpić wzrost konkurencji pomiędzy instytucjami finansowymi;
- Sprawiedliwość ("fairness") – oznacza jasny system przepisów prawnych regulujących działalność sektora finansowego oraz wyraźne przepisy dotyczące funkcjonowania nadzoru bankowego. Ma na celu doprowadzenie do stabilizacji systemu finansowego;
- Globalizacja ("globalization") – polega na otwarciu japońskiego systemu finansowego na świat.

W rezultacie "Big – Bang" w 1998 roku podjęto następujące działania prawne:

- Usunięto zakaz dotyczący finansowych towarzystw holdingowych (przepis wszedł w życie w marcu 1998 roku – poprawka do Prawa Bankowego, która była

- poprzedzona poprawką do Prawa Antymonopolowego dokonaną w grudniu 1997 roku);
- Wprowadzono poprawki do Prawa Dewizowego i Prawa dotyczącego Kontroli Handlu Zagranicznego (weszły w życie 1 kwietnia 1998 roku). Najważniejsze zmiany dotyczyły m.in.: likwidacji licencji i wcześniejszego zawiadomienia o potrzebie dokonywania zagranicznych transakcji kapitałowych oraz rozliczeń zagranicznych; zmiany przepisów dotyczących zagranicznych banków dewizowych;
 - Zatwierdzono pakiet przepisów prawnych dotyczących wprowadzenia w życie reform finansowych. Przepisy zaczęły obowiązywać od dnia 1 grudnia 1998 roku i obejmowały m.in.: zatwierdzenie posiadających osobowość prawną trustów inwestycyjnych (związków przedsiębiorstw zakupujących akcje innych przedsiębiorstw); wprowadzenie systemu rejestracji w miejsce systemu licencji przy tworzeniu firm zajmujących się transakcjami na rynku papierów wartościowych; zniesienie restrykcji w zakresie handlu papierami wartościowymi notowanymi na giełdzie. Przyjęte przez japoński Parlament w październiku 1998 roku ustawy finansowe³⁸ miały niezwykle istotne znaczenie dla dalszego zapewnienia prawidłowego funkcjonowania systemu finansowego.

W latach 1997 – 1998 w Japonii istniały dwa rodzaje banków – te które już zbankrutowały i te, które były bliskie bankructwa. W celu ratowania tych banków należało jak najszybciej usunąć z ich portfeli kredytowych złe kredyty oraz wprowadzić nowe przepisy umożliwiające w ostatecznych przypadkach ogłoszenie przez banki upadłości. O powadze sytuacji świadczył m.in. fakt, że na początku października 1998 roku Japończycy powiadomili swych amerykańskich partnerów, że cały japoński

³⁸ Obejmowały one: Prawo dotyczące Nadzwyczajnych Środków służących Odbudowie Funkcjonowania Systemu Finansowego (the Law concerning Emergency Measures for the Reconstruction of the Functions of the Financial System), Prawo dotyczące poprawek do Prawa Ubezpieczeń Depozytów (the Law to Amend the Deposit Insurance Law), Prawo dotyczące Utworzenia Komisji Rekonstrukcji Finansowej (the Law for the Establishment of the Financial Reconstruction Commission) i Prawo dotyczące Przygotowań Przepisów Prawnych związanych z utworzeniem Komisji Rekonstrukcji Finansowej (the Law for the Preparation of Laws Related to the Establishment of the Financial Reconstruction Commission) i Prawo dotyczące Przygotowań Przepisów Prawnych związanych z utworzeniem Komisji Rekonstrukcji Finansowej (the Law for the Preparation of Laws Related to the Establishment of the Financial Reconstruction Commission)

system bankowy jest praktycznie bez kapitału, a 19 największych banków przeżywa bardzo poważne kłopoty.³⁹ Według opinii prezesa banku centralnego – Masaru Hayami, w przypadku gdyby zaczęto egzekwować przepisy dotyczące wysokości rezerw obowiązkowych to banki japońskie powinny zostać wykluczone z prowadzenia operacji międzynarodowych. Stan minimum dla niektórych banków prowadzących operacje krajowe wynosił wówczas poniżej 4% wymagalnych kredytów.

We wrześniu 1998 roku zbankrutowała jedna z największych firm leasingowych w Japonii – Japan Leasing Corp., ściśle współpracująca z japońskim Bankiem Kredytów Długoterminowych.⁴⁰ Upadek pod brzemieniem nie spłaconych kredytów (ponad 17,63 mld. USD) był największym przypadkiem upadłości przedsiębiorstwa zanotowanym po wojnie i spowodował wstrząs w całym systemie bankowym Japonii, ponieważ inne banki, które udzieliły tej firmie kredyty również poniosły duże straty. Moment bankructwa zbiegł się pechowo z kończącymi się wówczas przygotowaniem rządu i opozycji do reformy finansów państwa, w których to pracach uczestniczył Bank Kredytów Długoterminowych wraz z upadłą korporacją. Po tygodniach przeciągających się sporów w Parlamencie nad programem ratowania banków japońskich mających złe kredyty na astronomiczną sumę 87,5 mld. jenów zgodzono się na nacjonalizację banku. Miało to nastąpić poprzez tzw. wymuszone kupno jego akcji po specjalnej cenie przez skarb państwa, który mógłby odsprzedać je innemu bankowi.

W ostatnich latach obserwuje się coraz częstsze zjawisko podejmowania prób wchodzenia na rynek finansowy przez firmy pozabankowe takie jak np. Sony czy też Ito – Yokado Co. (zarządza siecią sklepów 7-Eleven). Oferują one kredyty dla małego biznesu oraz osób indywidualnych i tym samym wypełniają lukę jaka powstała po wycofaniu się dużych banków z prowadzenia tego typu działalności. Jednocześnie zamierzają one podejmować współzawodnictwo z bankami. W połowie 2000 roku rząd Japonii przedstawił pod rozwagę opinii publicznej nowe propozycje dotyczące usankcjonowania działalności finansowej tych firm.⁴¹ W szczególności wymaga się, aby działająca w strukturach firmy tzw. jednostka bankowa mogła funkcjonować (należy

³⁹ Zob. International Herald Tribune, Japan`s banks worse off than thought, aides say, z 06.10.98

⁴⁰ Zob. International Herald Tribune, Mega-bankruptcy shakes Japan, z 28.09.98

⁴¹ Zob. The Asian Wall Street Journal, Japan introduces rules for new bank entrants, z 31.05.00

udowodnić, że ma ona odpowiedni kapitał i dochody) nawet w przypadku gdy firma macierzysta znajdzie się w sytuacji kryzysowej. Ponadto, jednostka ta nie może prowadzić preferencyjnej polityki kredytowej w stosunku do określonych klientów, a także udzielać kredytów lub wsparcia finansowego swej firmie macierzystej, która wpadła w tarapaty finansowe. Na żądanie instytucji kontrolnych firmy pozabankowe powinny udostępniać swe bilanse oraz oceny zdolności kredytowych jak również raporty sporządzone przez swych audytorów. Raporty te muszą być następnie zweryfikowane przez niezależnych audytorów. Przedstawiciele władz japońskich podkreślają także konieczność dokonania zmian w przepisach prawnych, tak aby banki mogły podejmować działalność pozafinansową.

Obecnie – w ocenie japońskich ekspertów - nadszedł już czas, aby zakończyć zapoczątkowane w listopadzie 1996 roku reformy finansowe. Inwestorzy zagraniczni powinni znać reguły obowiązujące na rynku finansowym Japonii i sami dokonywać oceny ryzyka przy podejmowaniu decyzji o przyszłych inwestycjach. Banki japońskie, które chcą dobrze funkcjonować w warunkach postępującego procesu globalizacji powinny posiadać:

- Odpowiednio wysokie środki finansowe;
- Umiejętność szybkiego dostosowywania się do nowej sytuacji;
- Gotowość do otwarcia się na zewnątrz oraz
- Gotowość do podejmowania ryzyka.

Niestety eksperci uważają, że problemy nie istnieją tylko w przypadku zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych, natomiast pozostałe sprawy wymagają podjęcia przez banki w trybie pilnym bardziej intensywnych działań. Istotnym elementem jest tu także wzrost konkurencji ze strony banków zagranicznych. W ocenie niektórych ekspertów japońskich (sierpień 2000 roku) cały program "Big Bang" jest bliski zakończenia gdyż jego podstawowy cel tj. stworzenie mogącego sprostać międzynarodowej konkurencji, otwartego i uczciwego rynku finansowego w Japonii został już osiągnięty. Dokonano reorganizacji banków oraz doprowadzono do zapewnienia lepszej współpracy pomiędzy bankami, domami maklerskimi oraz firmami ubezpieczeniowymi.

Należy podkreślić, że generalnie rok finansowy 1999 był stosunkowo dobry dla większości banków japońskich.⁴² Wszystkie największe banki, za wyjątkiem Nippon Trust Bank i Yasuda Trust & Banking Co. stały się ponownie wypłacalne. Zyski po opodatkowaniu trzech banków tworzących olbrzymią grupę finansową Mizuho, tj. Dai-ichi Kangyo Bank, Fuji Bank i the Industrial Bank of Japan wyniosły odpowiednio 345,7 mld. jenów (wzrost o 93,6% w porównaniu z rokiem finansowym 1998), 264,5 mld. jenów (+37,2%) oraz 221,3 mld. jenów (+4,3%). Zmniejszyła się także wielkość bankowych portfeli złych kredytów. Niestety w ocenie zachodnich ekspertów finansowych problem złych kredytów będzie nękał Japonię jeszcze przez szereg kolejnych lat. Na przeszkodzie do uzyskania faktycznych efektów odnowy gospodarczej stoją nadal zarówno utrzymująca się tendencja spadku cen na rynku nieruchomości jak i liczne bankructwa firm.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat w Japonii obserwuje się coraz szybszy proces łączenia się banków w olbrzymie grupy kapitałowe zdolne sprostać zarówno nasilającej się konkurencji krajowej jak i zagranicznej. W dniu 14 października 1999 roku przedstawiciele zarządów dwóch potężnych banków komercyjnych – banku Sumitomo (Osaka) i Sakura (Tokio) poinformowali o zamiarze połączenia tych instytucji do roku 2002.⁴³ Plan połączenia ma na celu obniżkę kosztów działania, rozszerzenie płaszczyzny interesów i zwiększenie skali inwestycji w usługi komputerowe typu on – line. W wyniku połączenia powstanie drugi co do wielkości bank świata z aktywami o wartości 99 bln. jenów (927 mld. USD). W ocenie ekspertów krok ten był bardzo ważnym sygnałem konsolidacji przetaczającej się przez sektor bankowy Japonii. Dwa miesiące wcześniej Industrial Bank of Japan, Dai – Ichi Kangyo i Fuji (IBJ – DKB – Fuji) poinformowały o zawarciu sojuszu w celu założenia największego banku na świecie z aktywami o wartości 140 bln. jenów. Decyzję o podobnym połączeniu podjęły także na początku października 1999 roku dwa duże banki – Ashai i Tokai. Analitycy ostrzegają jednak, że Sumitomo i Sakura mogą napotkać trudności w połączeniu swojej działalności ponieważ do zawarcia porozumienia zostały one zmuszone poprzez ogłoszenie fuzji IBJ – DKB – Fuji. Plan połączenia przewiduje przejęcie przez każdy z banków nieznaną jeszcze liczbę udziałów u partnera i połączenie systemów

⁴² Zob. The Japan Times, No end to treadmill of bad loans in sight, z 25.05.00

⁴³ Zob. International Herald Tribune, Big bank `merger plan to cheers Japan watchers, z 15.10.99

komputerowych w celu wspólnego prowadzenia niektórych operacji. Zapowiedź połączenia spowodowała wzrost notowań giełdowych banków o około 5 centów za akcję. Spotkała się ona także z przyjazną reakcją władz japońskich, które prowadzą akcję zachęcającą do łączenia banków w celu zapobieżenia rosnącej konkurencji zagranicznej. W ocenie prezesa banku Sumitomo – Yoshifumi Nishikawa ”globalizacja usług w sektorze finansowym powoduje konieczność wyjścia poza tradycyjne mury sektora i zawieranie nowych sojuszy”.

W 1999 roku połączyły się następujące banki: Sumitomo i Sakura, Sanwa, Asahi i Tokai oraz Industrial Bank of Japan, Fuji i Dai – Ichi Kangyo. Bank Tokyo – Mitsubishi (BTM) oraz Mitsubishi Trust and Banking Corp. (MT & BC) poinformowały w dniu 18 kwietnia 2000 roku o podjęciu rozmów na temat zintegrowania swoich systemów zarządzania poprzez utworzenie w kwietniu 2001 roku holdingu, który otrzyma nazwę – Mitsubishi Tokyo Financial Group Inc. i będzie notowany na giełdzie w Nowym Jorku.⁴⁴ Decyzja ta oznacza powstanie piątego pod względem wartości aktywów banku świata (łącznie aktywa grupy są oceniane na 87 bln. jenów, tj. 835 mld. USD). Ponadto Mitsubishi Trust zamierzał wchłonąć w październiku 2000 roku dwie firmy powiernicze podległe BTM – Nippon Trust Bank i Tokyo Trust Bank. Nowy holding będzie posiadał równorzędne, podwójne kierownictwo sprawowane przez wyznaczonych przez obie instytucje dyrektorów. Po dokonaniu konsolidacji działalność BTM będzie się koncentrować na bankowości konwencjonalnej (udzielanie kredytów i przyjmowanie depozytów), natomiast Mitsubishi Trust będzie się zajmować zarządzaniem aktywami. Połączenie BTM i Mitsubishi Trust będzie stanowiło ostatni etap procesu scalania dziewięciu wielkich banków miejskich Japonii w strukturę czterech grup finansowych: Mizhuo Financial Group, Sanwa – Tokai – Asahi Group, Sumitomo – Sankura Group i grupę kierowaną przez BTM. Poprzednio w dniu 1 kwietnia 2000 roku w wyniku dokonania fuzji dwóch banków powierniczych powstał największy japoński bank powierniczy – Chuo Mitsui Trust and Banking Co.

W listopadzie 2000 roku czołowe japońskie banki nadal borykały się z problemem zwiększającej się ilości złych kredytów.⁴⁵ Większość z dziewięciu głównych banków

⁴⁴ Zob. Rzeczpospolita, Powstanie piąty bank świata, z 20.04.00

⁴⁵ Zob. Financial Times, Japanese banks remain weighed down by debts, z 23.11.00

odnotowało wówczas spadek zysków. Oceniano, że do w roku finansowym 2000 obciążenia tych banków spowodowane złymi kredytami wyniosą 1500 mld. jenów. W ocenie ekspertów Credit Suisse First Boston banki japońskie osiągnęły duży postęp w walce ze złymi kredytami, jednak ich podstawowym kłopotem pozostał fakt narastania nowych złych kredytów. Rozwiązanie tej kwestii będzie wymagało wielu lat żmudnych działań.

W ocenie szeregu niezależnych ekspertów japońskich sprawa łączenia się banków w super grupy bankowe jest odpowiedzią na rozwijające się na rynku finansowym super współzawodnictwo. Z uwagi na skalę działania ma to określony sens, jednak biorąc pod uwagę element efektywności działania tych banków jest to nieracjonalne. Czas najlepiej wykaże, że mega łączenie się nie było najlepszym rozwiązaniem. Tego rodzaju sytuację określa się w Japonii mianem kompleksu ryby zamieszkującej opuszczone muszle (shell fish). W miarę czasu i przybierania na wadze mała rybka przenosi się do coraz większych muszli. Wpaja ją to w przekonanie, że jest coraz bardziej zamożna i ważna. Jednakże w pewnym momencie okazuje się, iż mała rybka przemieniła się w bardzo dużą rybę, dla której nie ma w morzu odpowiedniej muszli do zamieszkania. Brak miejsca gdzie mogłaby się schronić jest początkiem jej końca – bezbronna stanowi łatwy łup dla drapieżników.

Na początku 2002 roku odnotowano znaczny spadek cen akcji największych banków japońskich na skutek czego nastąpiło zmniejszenie opłacalności produkcji w czołowych koncernach, z których wiele posiada znaczące udziały w bankach.⁴⁶ Obecnie skupia się szczególną uwagę na punkcie, w którym banki tracą ponad 50% swojej wartości w okresie od września 2001 roku. Zgodnie z nowymi przepisami księgowymi każdy tego rodzaju spadek w przeciągu 6 ostatnich miesięcy musi zostać zaksięgowany przez udziałowców według wartości rynkowej. Trzy z czterech największych banków tj. UFJ, Sumitomo Mitsui i Mizuho niebezpiecznie zbliżyły się do progu 50% stwarzając zagrożenie, że wielomiliardowe straty odnotowane obecnie tylko na papierze zamienią się w rzeczywiste straty. Wartość akcji czwartego banku - Mitsubishi Tokyo Financial pozostaje na relatywnie wysokim poziomie. Przeprowadzone przez ekspertów HSBC Securities badania pokazują, że trzeci największy na świecie koncern samochodowy -

⁴⁶ Zob. Financial Times, Japanese profits at risk from banking losses, z 15.02.02

Toyota posiada 2,8% udziałów w czwartym co do wielkości banku japońskim - UFJ, którego łączne straty zapisane na papierze wynosiły w połowie lutego 2002 roku 50 mld. jenów (378 mln. USD). Akcje UFJ były w tym czasie o 52,6% tańsze niż we wrześniu 2001 roku. W przypadku utrzymania się tego rodzaju sytuacji do końca marca 2002 roku oznaczało to dla Toyoty konieczność zaksięgowania strat w wysokości 4,4% jej przewidywanych zysków. Inną firmą, która posiadała znaczące udziały w UFJ jest koncern Hitachi, który stanął w obliczu groźby zaksięgowania strat w wysokości 6,8% spodziewanych zysków.

4.1. Problemy w funkcjonowaniu japońskiego sektora finansowego

W dniu 26 stycznia 1998 roku ponad stu prokuratorów przeprowadziło kontrolę w japońskim Ministerstwie Finansów, w wyniku której zatrzymano pod zarzutem łapówkarstwa dwóch wysokich rangą pracowników tej instytucji odpowiedzialnych za sprawy kontroli wewnętrznej. Cała akcja była na żywo transmitowana przez krajową telewizję. Szeroka krytyka ministerstwa trwała od dłuższego okresu czasu i dotyczyła w szczególności niekompetentnego podejścia do rozwiązywania kryzysu finansowego jaki miał miejsce w 1990 roku oraz braku właściwego nadzoru nad poddanymi jego kontroli instytucjami finansowymi. Pisano także szeroko o urzędnikach, których stać było na opłacanie niewspółmiernie drogich w stosunku do ich zarobków przyjemności oraz, którzy byli wystawnie przyjmowani przez różnego rodzaju firmy. Skandal w Ministerstwie Finansów został ujawniony w momencie gdy rząd japoński zamierzał uzyskać podstawy prawne, pozwalające na wykorzystanie pieniędzy publicznych w celu dokapitalizowania banków obciążonych złymi kredytami.

Na krótko przed oficjalnym wezwaniem na przesłuchanie zatrzymani wcześniej urzędnicy ministerstwa popełnili samobójstwo. W związku z zaistniałym skandalem rezygnację ze stanowiska złożył minister finansów – Hiroshi Mitsuzuka (oficjalnie ustąpił w dniu 28.01.98). Rezygnację poprzedziło aresztowanie dyrektora rządowej agencji budowy autostrad, podejrzanego o przydzielanie firmom lukratywnych kontraktów w zamian za wysokie łapówki. Urzędnikom ministerstwa zarzucano, że podczas podróży służbowej do USA, w trakcie której mieli dokonać inspekcji jednego z banków japońskich często przebywali w kasynach gry i seks-barach na koszt innych osób. Udowodniono im także branie łapówek od banków japońskich (každorazowo po

około 2,5 mln. jenów) za przekazywanie poufnych informacji o planowanych kontrolach w tych bankach. Na podstawie doniesień o łapówkarstwie prokuratura przeprowadziła 27 stycznia 1998 roku przeszukania w czterech dużych bankach japońskich.

Skandal dotyczący płatnych przecieków informacji, który zaczął się od Ministerstwa Finansów dotknął także japoński bank centralny. W dniu 11 marca 1998 roku aresztowano Yasazuki Yoshizawa – naczelnika Wydziału Rynków Kapitałowych w Departamencie Zarządzania i Kredytów. Został on oskarżony o przyjmowanie korzyści (podawano kwotę od 33 do 55 tys. USD) od sześciu banków w zamian za ujawnianie informacji o planowanych operacjach rynkowych. Po raz pierwszy wyższy urzędnik banku centralnego został zamieszany w skandal korupcyjny. Znamiennym był fakt, że osoba ta zajmowała stanowisko dające jej możliwość decydowania o charakterze operacji przeprowadzanych przez banki prywatne, które z kolei mogły mieć wpływ na całą gospodarkę japońską. Yoshizawa mógł wpływać na poziom krótkoterminowych stóp procentowych na rynkach finansowych, a to z kolei wpływało na poziom stawek od obligacji rządowych. Według przeprowadzonych ustaleń w aferę najbardziej były wplątane dwa banki – Japoński Bank Inwestycyjny i Sanwa Bank Ltd. Banki te wydały specjalne oświadczenia, w których wyrażały ubolewanie z zaistniałego rozwoju sytuacji. Skandal łapówkarski powrócił w połowie marca 1998 roku ponownie do Ministerstwa Finansów, gdzie jeden z zastępców ministra odpowiedzialny za departament bankowości – Yoshio Sugiyama popełnił samobójstwo.

Ówczesny szef banku centralnego- Yasuo Matsushita wziął na siebie pełną odpowiedzialność za sytuację, która doprowadziła do powyższego aresztowania pracownika BOJ i oddał się do dyspozycji premiera zapowiadając jednocześnie rezygnację z zajmowanego stanowiska. W ten sposób zamierzał uratować zaufanie do "nieposzlakowanego" dotychczas banku centralnego. Na początku kwietnia 1998 roku prezes banku centralnego oświadczył w Parlamencie, że przeprowadzone w jego banku postępowanie dyscyplinarne wykazało, że większa liczba pracowników zamieszana była w tzw. przecieki informacyjne. Zapowiedział on jednocześnie, iż około 100 bankowców zostanie ukaranych dyscyplinarnie za przyjmowanie określonych korzyści od firm prywatnych w zamian za udostępnianie im określonych informacji.

Rząd Japonii podjął w tym okresie decyzję o silnym dokapitalizowaniu (łącznie kwota wyniosła 1,42 trylionu jenów, tj. 11,5 mld. USD) 17 największych banków (w tym Tokyo – Mitsubishi Ltd. oraz Yasuda Trust & Banking) w celu odbudowy ich kapitału i odzyskania niezbędnego dla całego systemu finansowego zaufania społecznego. Rząd opracował również listę warunków niezbędnych w celu kwalifikacji banku do otrzymania funduszy państwowych. Jednocześnie przekazano specjalne wytyczne w sprawach etyki, aby nie dochodziło w przyszłości do naruszania standardów publicznych.

Wszystkie te skandale postawiły w bardzo złym świetle japońskie władze finansowe, ponieważ ich rola sterowania krajową polityką monetarną i finansową została zakwestionowana. Nadzór nad działalnością bankową był na tyle nieskuteczny, że wiele firm inwestycyjnych ogłosiło niewypłacalność i musiano je ratować przeznaczając na ten cel fundusze państwowe. Z tego powodu Ministerstwo Finansów zaczęło określać mianem "kryzysowego ministerstwa".

Skandale finansowe były udziałem nie tylko pracowników Ministerstwa Finansów czy też banku centralnego. W dniu 30 lipca 2000 roku rezygnację z zajmowanego stanowiska musiał złożyć Kimitaka Kuze, przewodniczący Komisji do spraw Reformy Finansów (Financial Reform Commission - FRC).⁴⁷ Zarzucono mu przyjmowanie korzyści materialnych (w tym od Mitsubishi Trust Bank i firmy Daikyo) w czasie gdy był członkiem Parlamentu z ramienia Partii Liberalno – Demokratycznej. Dymisja ta nastąpiła w pięć miesięcy po tym gdy poprzedni szef w/w Komisji - Michio Ochi zrezygnował z posady na skutek złożenia oficjalnego przyrzeczenia, że "będzie pobłażliwy dla banków japońskich". Od 1998 roku FRC odgrywała czołową rolę w promowaniu procesu reformy japońskiego sektora bankowego.

4.2 Program inwestycji finansowych i kredytów (Fiscal Investment and Loan Program - FILP)

Rząd Japonii przeznacza część podatków oraz fundusze FILP na uzupełnianie działalności ekonomicznej sektora prywatnego oraz promowanie właściwego

⁴⁷ Zob. Financial Times, Japan`s top bank regulator forced to quit over scandal, z 31.07.00

funkcjonowania mechanizmów rynkowych.⁴⁸ W Japonii system podatkowy ma szczególnie długą historię. Stworzony w wyniku reformy w 645 roku system "So-Yo-Cho" został usankcjonowany specjalnym edyktem (the Taiho Ritsuryo edict) na początku VIII wieku. W roku 1949 zostały stworzone podstawy obecnego systemu podatkowego, przy uwzględnieniu rekomendacji przebywającej wówczas w Japonii misji amerykańskich ekspertów podatkowych, na czele z prof. Carlem S. Shoup'em (Columbia University).

Niezależnie od struktury podatkowej, w drugiej połowie XIX wieku (Meiji Era, 1868 – 1912) zapoczątkowany został system określający zasady wykorzystania i zarządzania funduszami znajdującymi się w dyspozycji rządu. Faktycznie wszedł on w życie w 1878 roku, gdy środki pochodzące z pocztowych rachunków oszczędnościowych (postal savings, istnieją nieprzerwanie od 1875 roku)⁴⁹ zostały zdeponowane w rządowym Biurze Papierów Wartościowych Ministerstwa Finansów (the Government Bond Bureau of the Ministry of Finance), które miało nimi zarządzać. W 1885 roku utworzono Biuro Depozytów (Deposits Bureau). Do roku 1897 prawie wszystkie środki były inwestowane w obligacje państwowe, zaś od 1910 roku lokowano je także w obligacjach emitowanych przez niektóre banki

Wraz z rozszerzającym się zakresem działalności fiskalnej istniejący system podatkowy i obligacji rządowych stawał się niewystarczający. Obecnie działalność ta opiera się na tradycyjnych dochodach uzyskiwanych z podatków oraz funduszach pochodzących z FILP. W przeciwieństwie do podatków, na fundusze FILP składają się środki pochodzące z pocztowych rachunków oszczędnościowych oraz środki uzyskiwane od innych instytucji. Istotne jest również to, że muszą być one spłacane wraz z odsetkami.

W najprostszym ujęciu FILP można traktować jako system umożliwiający japońskim władzom jak najbardziej efektywne wykorzystanie funduszy publicznych na

⁴⁸ Zob. FILP Report '99, Financial Bureau, Ministry of Finance, Japan, z listopada 1999

⁴⁹ Zakładano, że w roku finansowym 2001 po raz pierwszy od czterech lat zyski japońskiej poczty z tytułu obsługi rachunków oszczędnościowych wyniosą ok. 1 bln. jenów, tj. ok. 9,2 mld. USD (Asahi Evening News, Postal savings to swing into black, z 24.05.00)

realizację odpowiednich celów gospodarczych i społecznych. Biorąc pod uwagę wielkość środków finansowych jakimi dysponował FILP nazywano go potocznie drugim budżetem. W ramach tego programu dokonywane są transfery środków, których wartość jest równa około połowie budżetu państwowego Japonii. Według stanu na koniec marca 1999 roku przeznaczone do wykorzystania w ramach FILP środki finansowe wynosiły 400798,3 mld. jenów, w tym środki pochodzące z Trust Fund Bureau Fund – 316235,1 mld. jenów, Postal Life Insurance Fund – 60121,6 mld. jenów, Industrial Investment Special Account Fund – 3090,1 mld. jenów oraz z gwarantowanych przez rząd obligacji i kredytów – 21351,5 mld. jenów.

Program FILP koncentruje się w szczególności na następujących obszarach:

- Budownictwie mieszkaniowym. Środki na budownictwo mieszkaniowe przekazywane są za pośrednictwem Rządowej Korporacji Kredytów Mieszkaniowych (the Government Housing Loan Corporation). Korporacja zabezpiecza 32% kosztów krajowego budownictwa mieszkaniowego oraz 45% budownictwa typu własnościowego;
- Małym i średnim biznesie. Działalność małego i średniego biznesu wspierana jest za pośrednictwem Krajowej Korporacji Finansowej (the National Life Finance Corporation) oraz Japońskiej Korporacji Finansowej do spraw Małego Biznesu (the Japan Finance Corporation for Small Business). Instytucje te – dbając o to, aby przedstawiciele małego biznesu byli zdolni do przystosowywania się do zmieniających się warunków rynkowych zapewniają im przeznaczone na ten cel państwowe środki finansowe i dodatkowe fundusze pochodzące od prywatnych instytucji finansowych;
- Budowie dróg. Problemami budowy nowych dróg i autostrad oraz ich eksploatacji zajmują się the Japan Highway Public Corporation, the Metropolitan Expressway Public Corporation, the Hanshin Expressway Public Corporation oraz szereg innych instytucji państwowych;
- Budowie linii kolejowych i metra. Fundusze FILP są wykorzystywane przez takie instytucje jak np. the Japan Railway Construction Public Corporation i the Teito Rapid Transit Authority na budowę nowych oraz modernizację już istniejących linii kolejowych i metra;
- Budowie lotnisk. Zarząd tokijskiego międzynarodowego portu lotniczego (The New Tokyo International Airport Authority) oraz inne rządowe instytucje zajmujące się

sprawami lotnisk są zaangażowane w realizację szeregu projektów rozwojowych, w tym na terenie Tokyo International Airport (Haneda) i New Tokyo International Airport (Narita). Fundusze FILP zostały wykorzystane także przy budowie innych międzynarodowych lotnisk – the Kansai International Airport (otwarte w 1994 roku) i the Chubu International Airport (budowa rozpoczęta w 1998 roku finansowym);

- Gospodarce wodnej i systemach oczyszczania ścieków. Władze lokalne korzystają z środków FILP przy realizacji wielu projektów wodnych i kanalizacyjnych. Czołową rolę z zabezpieczeniu stałych dostaw wody pitnej dla mieszkańców odgrywa the Water Resources Development Public Corporation;
- Nauce, ochronie zdrowia i opiece społecznej. Środki na te cele są przekazywane za pośrednictwem specjalnych rachunków i instytucji, tj.: the Special Account for National School, the Special Account for National Hospital, the Social Welfare and Medical Service Corporation, the Promotion and Mutual Aid Corporation for Private Schools of Japan, a także władz lokalnych. Stypendia dla najbardziej uzdolnionych uczniów oraz fundusze na zapewnienie równego dostępu do nauki są rozdzielane przez the Japan Scholarship Foundation;
- Rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie. Specjalna korporacja finansowa – the Agriculture, Forestry and Fisheries Finance Corporation jest odpowiedzialna za zapewnienie środków niezbędnych do zapewnienia infrastruktury produkcyjnej oraz poprawy struktury zarządzania w tych sektorach gospodarki;
- Przemysłu i rozwoju nowoczesnych technologii. The Development Bank of Japan udostępnia pomoc finansową w celu wsparcia prywatnych instytucji finansowych w takich obszarach jak ekonomiczne reformy strukturalne oraz Badania i Rozwój (Research and Development);
- Rozwoju regionalnym. Władze lokalne, the Japan Regional Development Corporation, the Development Bank of Japan i the Okinawa Development Finance Corporation odgrywają czołową rolę w rozwoju regionalnym poprzez zapewnianie poprawy infrastruktury socjalnej oraz budowę obiektów użyteczności publicznej;
- Współpracy międzynarodowej. The Japan Bank for International Cooperation wnosi poważny wkład w rozwój międzynarodowych stosunków ekonomicznych oraz wspiera realizację programów reform ekonomicznych w krajach rozwijających się. W szczególności bank udostępnia kredyty importowe i inwestycyjne, uczestniczy w kredytach konsorcjalnych wspólnie z Bankiem Światowym i innymi

międzynarodowymi instytucjami finansowymi oraz udziela krajom rozwijającym się kredyty jenowe.

V. Zakończenie

Wbrew wcześniejszym, na ogół pesymistycznym ocenom światowych ekspertów gospodarczych szereg krajów azjatyckich stopniowo odzyskuje swą dobrą sytuację ekonomiczną, którą posiadały przed wybuchem kryzysu finansowego na przełomie 1997 i 1998 roku. Opublikowane w lutym 2002 roku przez ekspertów JP Morgan prognozy rozwoju ekonomicznego krajów ASEAN (Association of South - East Asian Nations) zostały zweryfikowane w górę.⁵⁰ W roku 2002 przewiduje się wzrost PKB w Tajlandii na poziomie 2,3% (poprzednio 1,8%), w Indonezji - 3% (2,7%), na Filipinach - 3,6% (3,4%), w Singapurze - 3,3% (2,3%) i w Malezji - 3,2% (2,7%). Niestety w dalszym ciągu nie dotyczy to Japonii, która przez ostatnie lata boryka się z bardzo poważnymi problemami wewnętrznymi. Ocenia się, że w roku 2002 nastąpi spadek PKB o 1,5% w stosunku do roku poprzedniego, zaś w roku 2003 PKB kształtować się będzie na poziomie 1,8%. Obecny etap rozwoju gospodarczego w regionie Azji można scharakteryzować jako połączenie siły i wrażliwości. Po okresie związanym z koniecznością zastosowania radykalnych środków dostosowawczych w sferze makroekonomicznej, w tym obniżenia o 20–30% wysokości kursów wymiany, ponownie można mówić o zwiększaniu się potencjalnej siły gospodarek azjatyckich. Przejawia się to w szczególności w rozwoju krajowych rynków konsumpcyjnych, zakresie nowych inwestycji kapitałowych czy też silnym współzawodnictwem w eksporcie. Jednocześnie wprowadzenie kontroli dewizowej w niektórych państwach (np. w Malezji) przyczyniło się do większej stabilizacji i zmniejszenia ilości potencjalnych problemów w regionie. Wszystkie te elementy nie dają jednak stuprocentowej pewności tego, że w okresie najbliższych lat można oczekiwać trwałego wzrostu gospodarczego, nawet pomimo występowania pewnego rodzaju problemów, szczególnie w sektorze finansowym. W celu zapobiegania i efektywnego zwalczania potencjalnych kryzysów niezbędne wydaje się identyfikowanie takich problemów, analizowanie przyczyn ich powstawania oraz formułowanie i wprowadzanie w życie środków korygujących. Należy zaznaczyć, iż większość gospodarek azjatyckich jest

⁵⁰ Zob. JP Morgan, Global Data Watch, z 22.02.02

uzależniona od prawidłowego funkcjonowania sektora bankowego w znacznie większym stopniu niż inne kraje świata.

Japonia nie stanowi wyjątku od tej reguły. Na podstawie japońskich doświadczeń uzyskanych w trakcie realizacji na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat procesu liberalizacji finansowej i podejmowanych prób odnowy gospodarczej można sformułować m.in. następujące wnioski:

- Proces liberalizacji finansowej musi być przeprowadzony w jak najszybszy sposób i powinny mu towarzyszyć odpowiednie zmiany w funkcjonowaniu systemu nadzoru bankowego;
- Zasadniczym elementem powodzenia każdego programu odnowy jest zapewnienie przejrzystości działań w zakresie likwidowania złych kredytów w portfelach kredytowych banków;
- Po podjęciu decyzji o wyasygnowaniu pieniędzy państwowych np. na dokapitalizowanie banków lub wykup złych kredytów należy jak najszybciej ją realizować. W celu wywołania efektu zaufania na rynku powinno się zabezpieczyć większą od zakładanej kwoty pieniędzy przeznaczonych na w/w cel;
- Nie należy oczekiwać, aby w najbliższym czasie zmienił się na rynkach azjatyckich wysoki stopień uzależnienia sektora przemysłowo – handlowego od banków. Małe i średnie firmy, które są podstawą gospodarek większości państw azjatyckich muszą korzystać z bankowych środków finansowych. Istotną kwestią jest to w jak szybkim czasie nastąpi ponowny rozwój rynków kapitałowych w Azji, aby mogły one sprostać zwiększającym się wymogom sektora przemysłowego.

W połowie 2001 roku wielu ekonomistów japońskich wyrażało pogląd, że deflacja może wpłynąć w pozytywny sposób na sytuację gospodarczą kraju i jego mieszkańców, gdyż niższe ceny ułatwiają życie konsumentom. Jednak już po kilku miesiącach nikt nie przedstawiał tego typu argumentów, zaś spadek poziomu cen szedł w parze ze spadkiem bezrobocia. W grudniu 2001 roku poziom bezrobocia osiągnął 5,6%, zaś w okresie całego roku zbankrutowało ponad 19 tys. w większości małych i średnich przedsiębiorstw. Na początku 2002 roku japoński system bankowy był w dalszym ciągu sparaliżowany przez ogromne ilości złych kredytów, zaś nieefektywnie działające banki nie były w stanie poradzić sobie z tym problemem. Walka ze złymi kredytami powinna stanowić jeden z podstawowych elementów rządowego programu walki z recesją. Nie

należy jednak zapominać przy tym o konieczności wypracowania efektywnych metod rozwiązywania problemów tzw. "złych kredytobiorców", tj. firm nie mogących w prawidłowy sposób spłacać swych zobowiązań kredytowych. Ponadto istotną kwestią było funkcjonowanie państwowych instytucji finansowych zajmujących się np. prowadzeniem pocztowych rachunków oszczędnościowych lub udzielających pożyczki na zakup mieszkań. Instytucje te korzystają z gwarancji rządowych (np. na depozyty), a jednocześnie nie płacą podatków.

Reasumując należy stwierdzić, iż proces przywracania dawnej potęgi gospodarczej Japonii postępuje powoli i coraz to napotyka na nowe przeszkody, zarówno natury ekonomicznej jak i politycznej. Tym niemniej należy oczekiwać, że przywódcy japońscy nie zrezygnują w łatwy sposób ze stawianych sobie celów rozwoju gospodarczego, a także ponownego odgrywania przez Japonię czołowej roli w regionie Azji i Pacyfiku.

Bibliografia:

1. Annual Review 1999, Bank of Japan, 1999;
2. Asahi Evening News, Postal savings to swing into black, z 24.05.00;
3. FILP Report `98, Funancial Bureau, Ministry of Finance, z października 1998;
4. FILP Report `99, Ministry of Finance, Japan, z listopada 1999;
5. Frankfurter Allgemeine Zeitung, Rekordarbeitslosigkeit in Japan, z 03.04.00;
6. Gazeta wyborcza, Jęknienie jena, z 27.12.00;
7. Gazeta Wyborcza, Już nie zero – Anna Mackiewicz, z 12-13.08.00;
8. Guide to Japanese Government Bonds 1999, Ministry of Finance, The Japanese Government;
9. J.P. Morgan Securities Asia Pet. Ltd., Japan Markets Outlook and Strategy, Tokyo, z 12 października 2000 oraz z 7 lutego 2000;
10. J.P. Morgan, Global Data Watch, z 22.02.02;
11. Japan`s Uncertain Political Transition, Political Reform Package, <http://www.fas.org/man/crs/94045.htm>.
12. Japanese Banks 1999, Japanese bankers Association;
13. Japanese Banks 1999, Public Relations Division, Planning & Coordination Department, Japanese Bankers Association (Zenginkyo);
14. Japanese Government Bonds, Quarterly Newsletter of the Ministry of Finance, z marca 2000;
15. Japoński system bankowy – Leokadia Oręziak, Bankowe ABC, Bank i Kredyt, z czerwca 2000;
16. OECD Economic Surveys 1999 – 2000, Japan, z listopada 2000;
17. Rozwój systemów bankowych – Jan Krzysztof Solarz, Biblioteka Menedżera i Bankowca, 1996;
18. Rzeczpospolita, Japonia: rozliczenia bankowe bez przeszkód, z 05.01.01;
19. Rzeczpospolita, Pierwsza od dziesięciu lat, z 12-13.08.00;
20. Rzeczpospolita, Powstanie piąty bank świata, z 20.04.00;
21. Rzeczpospolita, Japonia: walka z deflacją, z 28.02.02
22. The Asian Wall Street Journal, Japan introduces rules for new bank entrants, z 31.05.00;

23. The Economist, Nationalism and defence in Japan – A normal country, z 19.05.01;
24. The Financial Times Survey – Foreign investment in Japan – Outsiders rush in as closed market finally open, z 17.11.00;
25. The Financial Times, BTM and Mitsubishi Trust confirm tie – up negotiations, 19.04.00;
26. The Financial Times, Foreign buyers switch to JGBs, z 16.01.01;
27. The Financial Times, French top Japan`s list of foreign investors, z 03-04.06.00;
28. The Financial Times, Happy Monday becons for Japan`s consumers, z 06.10.98;
29. The Financial Times, Japan aims to close tax loopholes, z 18.12.00;
30. The Financial Times, Japan boosts scrunity of foreign banks, z 05.12.00;
31. The Financial Times, Japan hints at end to zero – rate policy, z 13.04.00;
32. The Financial Times, Japan launches bureucracy revamp, z 06.12.00;
33. The Financial Times, Japan plans record bond issues, z 20.12.00;
34. The Financial Times, Japan urge banks to take tougher action over bad loans, z 21,02.01;
35. The Financial Times, Japan`s top bank regulator forced to quit over scandal, z 31.07.00;
36. The Financial Times, Japanese banks remain weighted down by debts, z 23.11.00;
37. The Financial Times, Japanese Banks to cut jobs, z 03.04.00;
38. The Financial Times, Sogo records five fold surge in net losses, z 27.04.00;
39. The Financial Times, The obstacles to Japan`s recovery, z 07.12.00;
40. The Financial Times, Two Japanese financial officials commit suicide, z 30.01.98;
41. The Financial Times, Japan moves to sell Y 100 bn of bad bank credit, z 28.02.02;
42. The Financial Times, Japanese economy worsening, BoJ warns, z 13.02.02;
43. The Financial Times, Japanese profits at risk from banking losses, z 15.02.02;
44. The International Herald Tribune, Big bank` merger plan to cheers Japan watchers, z 15.10.99;
45. The International Herald Tribune, Japan leaders dilemma; Save economy or Save Themselves, z 15.07.98;
46. The International Herald Tribune, Japan`s banks worse off than thought, aides say, z 06.10.98;
47. The International Herald Tribune, Mega-bankruptcy shakes Japan, z 28.09.98;
48. The International Herald Tribune, Moscow`s problems in Tokyo, petty cash – As

- a measure of Japan's its stocks lost more in a week than Russia is worth, z 29-30.08.98;
49. The International Herald Tribune, Powerful Ministry humbled in Japan – 2 bank regulator held in raid, z 27.01.98;
 50. The International Herald Tribune, Tokyo approves banks funds, z 13.03.98;
 51. The International Herald Tribune, Japan finance scandal claims 4th bureaucrat, 13.03.98;
 52. The Japan Times, Bank deposit, insurance policy safety nets enacted, z 25.05.00;
 53. The Japan Times, Finance Ministry to borrow from markets, z 30.05.00;
 54. The Japan Times, Foreign investmet hits new high, z 02.06.00;
 55. The Japan Times, Nation`s premier university losing luster, z 26.05.00;
 56. The Japan Times, No end to treadmill of bad loans in sight, z 25.05.00;
 57. The Japan Times, Osaka approves bank tax, z 26.05.00;
 58. The Japanese Economy: Recent Trends and Outlook 1999, Coordination Bureau, Economic Planning Agency, Japanese Government, z lutego 1999;
 59. The Japanese Economy: Recent Trends and Outlook 2000, Coordination Bureau, Economic Planning Agency, Japanese Government, z lutego 2000;
 60. The Wall Street Journal, Bank of Japan may face battle to replace chief, z 13-14.03.98;
 61. The Wall Street Journal, Hashimoto to tap Hayami for Bank of Japan post, z 17.03.98;
 62. The Wall Street Journal, Japan to push banks to act on bad loans, z 21.12.00;

Zestawienie skrótów anglojęzycznych

ADB	- Asian Development Bank
APEC	- Asia - Pacific Economic Cooperation
ASEAN	- Association of South – East Asian Nations
BOJ	- Bank of Japan
BTM	- Bank of Tokyo - Mitsubishi
CDs	- cash dispensers
CP	- commercial paper
DIC	- Deposit Insurance Corporation
EPA	- Economic Planning Agency
FILP	- Fiscal Investment and Loan Program
FRC	- Financial Revitalization Commission
FSA	- Financial Supervisory Agency
FY2000	- Financial Year 2000 (rok finansowy 2000 – zaczynał się 01.04.00 i kończył 31.03.01)
IBJ	- Industrial Bank of Japan
JCIF	- Japan Center for International Finance
JDB	- Japan Development Bank
JGBs	- Japan Government Bonds
JT	- Japan Tobacco Inc.
LDP	- Liberal – Democratic Party
LTCB	- Long – Term Credit Bank of Japan
METI	- Ministry of Economy, Trade and Industry
MICS	- Multi Integrated Cash Service
MITI	- Ministry of International Trade and Industry
MOF	- Ministry of Finance
MPMs	- Monetary Policy Meetings
MT&BC	- Mitsubishi Trust and Banking Corp.
NCB	- Nippon Credit Bank
NPA	- National Personnel Agency
NTT	- Nippon Telegraph and Telephone Corp.
PFI	- Private Financing Initiative
PRF	- Police Reserved Forces

RCC	- Resolution and Collection Corporation
RTGS	- Real Time Gross Settlement
SESC	- Japan Securities and Exchange Surveillance Commission
SDF	- Self Defence Forces
SPM	- Special Public Management
TFB	- Trust Fund Bureau
WTO	- World Trade Organization

Istotne adresy internetowe

(informacje ekonomiczne)

http://www.boj.or.jp	Bank of Japan
http://www.behindthescreenn.com	Behind the Screen (Mitsui Kaijyo Research Institute)
http://www.epa.go.jp	Economic Planning Agency
http://www.somucho.go.jp	Management and Coordination Agency
http://www.moc.go.jp	Ministry of Construction
http://www.mof.go.jp	Ministry of Finance
http://www.mhw.go.jp	Ministry of Health and Welfare
http://www.miti.go.jp	Ministry of International Trade and Industry
http://www.mol.go.jp	Ministry of Labour
http://www.nni.nikkei.co.jp	Nikkei Newspaper
http://www.tsr-net.co.jp	Tokyo Shoko Research
http://www.tse.or.jp	Tokyo Stock Exchange
http://www.weeklypost.com	Weekly Post

(źródło: JP Morgan Securities Asia Ltd. Pte., Japan Data Watch Handbook, Tokyo, September 2000)

Sytuacja finansowa największych banków japońskich

	Złe kredyty (bln. jenów)		Zyski netto (mld. jenów)*	
	Marzec 1999	Marzec 2000	1998/1999	1999/2000
Sumitomo	2,1	1,92	-568,9	61,9
BTM	2,16	1,84	-86,9	127,9
DKB	2,25	1,77	-445,3	70,9
Sakura	1,8	1,72	-479,3	62,6
IBJ	1,87	1,66	-119,6	52,3
Fuji	1,39	1,31	-422	52,8
Sanwa	1,73	1,3	-470,6	119,5
Daiwa	0,79	1,04	-174,9	29,7
Mitsubishi Trust	1,36	0,99	-136,7	32,2
Chuo Mitsui Trust	1,01	0,88	-176,3	43,3
Asahi	0,93	0,86	-254,1	31,4
Sumitomo Trust	0,95	0,77	-62,3	4,5
Tokai	0,75	0,68	-286,8	41,6
Toyo Trust	1,07	0,49	-157,1	5,4
Yasuda Trust	0,67	0,41	-401,9	25,4
Nippon Trust	0,24	0,19	-84	13,5
Łącznie	20,98	17,83		

* - rok finansowy kończy się 31 marca

Źródło: Reuters (The Financial Times, z 13.06.00)

Załącznik Nr 2

Perspektywy rozwoju gospodarczego Japonii

Kwartał do kwartału % Zmiany w skali rocznej	2000	2001P				2002P				Rok finansowy			Rok kalendarzowy		
	K4	K1	K2	K3	K4	K1	K2	K3	K4	01P	02P	03P	01P	02P	03P
Wzrost PKB w cenach stałych	1,1	4,1	-4,8	-2,2	-2,0	-1,1	0,0	0,6	1,0	-1,2	-0,2	1,6	-0,3	-1,1	1,4
Wydatki konsumpcyjne	2,6	7,7	-4,3	-6,6	-3,2	-1,9	-1,0	0,5	0,8	-1,5	-1,2	1,0	-0,1	-2,3	0,8
Wydatki inwestycyjne	14,0	-10,4	10,7	4,5	-9,1	-5,7	0,8	1,2	1,5	1,8	-1,3	2,6	2,9	-1,7	2,0
Wydatki budżetu państwa	-5,1	14,1	-8,5	3,8	1,9	3,1	0,5	-1,2	-2,2	0,5	0,8	1,0	1,1	0,8	0,6
Tempo wzrostu popytu krajowego	2,9	4,9	-3,6	-2,4	-2,1	-1,2	-0,4	0,2	0,6	-0,7	-0,5	1,3	0,4	-1,3	1,1
Zapasy (udział w PKB)	0,2	0,1	0,1	-0,5	0,6	0,4	0,6	0,2	0,4	0,0	0,4	0,1	0,0	0,3	0,2
Eksport netto (udział w PKB)	-1,7	-0,6	-1,2	0,2	0,1	0,1	0,4	0,5	0,5	-0,6	0,3	0,3	-0,7	0,1	0,3
Wzrost eksportu w cenach stałych	-1,0	-6,9	-18,4	-12,4	-9,5	-5,6	1,1	4,0	5,3	-9,8	-1,1	5,8	-6,6	-5,2	5,3
Wzrost importu w cenach stałych	19,0	-1,7	-10,0	-17,1	-12,2	-7,6	-3,6	-0,9	0,6	-5,9	-5,0	3,7	-0,9	-7,9	2,4
Produkcja przemysłowa (zmiana w skali rocznej%)	4,8	-1,2	-5,7	-11,0	-12,1	-9,4	-5,9	-1,4	-0,3	-9,6	-1,8	2,0	0,0	-4,4	1,6
Wzrost PKB w cenach bieżących	-0,3	2,1	-5,9	-3,1	-2,4	-1,7	-1,9	0,3	-0,4	-2,4	-1,1	0,6	-1,7	-2,0	0,5
Wskaźnik zmian cen konsumpcyjnych (zmiana w skali rocznej%)	-0,6	-0,2	-0,5	-0,6	-0,6	-0,8	-0,8	-0,7	-0,8	-0,6	-0,7	-0,6	-0,5	-0,8	-0,6
Deficyt obrotów bieżących (% PKB)	2,1	2,3	1,6	2,4	2,3	2,3	2,4	2,7	2,7	2,2	2,6	2,8	2,2	2,5	2,6
Oprocentowanie rachunków "call"	0,25	0,20	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
10-letnie obligacje rządowe (JGB) - rentowność	1,27	1,27	1,19	1,41	1,30	1,60	1,60	1,75	1,60

Źródło: Credit Suisse First Boston (CSFB), 11 December 2001

K - kwartał, P - prognoza

Załącznik Nr 3

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Japonii

(jednostka : ilość, JPY100mln, %)

Rok finansowy	1999			2000			2000 (I połowa)			2001 (I połowa)			
	Kraj lub region	Ilość	Wartość		Ilość	Wartość		Ilość	Wartość		Ilość	Wartość	
				Udział			Udział			Udział			Udział
U.S.A.	622	2487	10,4	654	10103	32,3	296	6599	34,9	233	4414	28,7	-33,1
Kanada	12	1686	7,0	20	674	2,2	6	2	0,0	6	445	2,9	23561,2
Ameryka Północna	634	4173	17,4	674	10777	34,5	302	6601	34,9	239	4858	31,6	-26,4
Kajmany	101	2517	10,5	130	1318	4,2	71	1271	6,7	68	229	1,5	-82,0
Wyspy Dziewicze	33	233	1,0	25	69	0,2	11	17	0,1	4	8	0,1	-54,9
Bermudy	11	62	0,3	13	256	0,8	2	8	0,0	4	5	0,0	-34,3
Panama	3	47	0,2	1	16	0,1	-	-	-	4	5	0,0	n/a,
Bahamy	4	35	0,1	3	5	0,0	-	-	-	2	4	0,0	n/a,
Kolumbia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0,0	n/a,

Chile	1	0	0,0	1	0	0,0	1	0	0,0	-	-	-	n/a,
Argentyna	-	-	-	1	16	0,1	1	16	0,1	-	-	-	n/a,
Inne	1	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ameryka Łacińska	154	2895	12,1	174	1680	5,4	86	1312	6,9	83	250	1,6	-80,9
Singapur	27	737	3,1	54	97	0,3	24	22	0,1	15	66	0,4	203,9
Korea Płd.	49	106	0,4	59	53	0,2	34	18	0,1	18	13	0,1	-28,7
Taiwan	42	132	0,6	34	242	0,8	14	95	0,5	12	8	0,1	-91,8
Hong Kong	34	120	0,5	13	19	0,1	10	19	0,1	12	7	0,0	-64,6
Chiny	36	3	0,0	34	5	0,0	22	4	0,0	15	2	0,0	-56,0
Tajlandia	1	0	0,0	4	0	0,0	2	0	0,0	2	1	0,0	2260,0
Malezja	1	0	0,0	3	1	0,0	1	0	0,0	1	0	0,0	30,0
Sri Lanka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0,0	n/a,
Indie	9	1	0,0	4	0	0,0	2	0	0,0	1	0	0,0	-40,0
Pakistan	6	0	0,0	1	0	0,0	1	0	0,0	1	0	0,0	200,0
Filipiny	1	0	0,0	1	0	0,0	1	0	0,0	1	0	0,0	-80,0
Indonezja	1	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nepal	1	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Inne	-	-	-	1	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-
Azja	208	1100	4,6	208	418	1,3	111	158	0,8	79	97	0,6	-38,6
Izrael	18	2	0,0	9	3	0,0	3	2	0,0	2	0	0,0	-90,5
Zjednoczone Emiraty	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0	0,0	n/a,

Arabskie													
Inne	1	0	0,0	2	0	0,0	2	0	0,0	-	-	-	n/a,
Środkowy i Bliski Wschód	19	2	0,0	11	3	0,0	5	2	0,0	4	0	0,0	-89,4
Holandia	104	4712	19,6	97	518	1,7	44	178	0,9	43	6904	45,0	3773,2
Wielka Brytania	65	898	3,7	106	559	1,8	45	65	0,3	45	1418	9,2	2075,3
Belgia	7	7	0,0	4	88	0,3	4	88	0,5	6	402	2,6	355,8
Niemcy	82	467	1,9	71	2797	8,9	33	105	0,6	25	79	0,5	-25,0
Irlandia	9	114	0,5	15	217	0,7	5	13	0,1	12	68	0,4	429,3
Francja	49	7457	31,1	59	296	0,9	29	156	0,8	30	55	0,4	-64,9
Szwajcaria	52	384	1,6	25	2172	7,0	14	222	1,2	14	44	0,3	-80,0
Norwegia	1	1	0,0	4	1	0,0	1	0	0,0	2	20	0,1	66666,7
Dania	8	13	0,1	9	18	0,1	4	16	0,1	7	9	0,1	-46,1
Szwecja	4	2	0,0	10	41	0,1	5	0	0,0	3	5	0,0	1093,0
Luksemburg	6	31	0,1	13	37	0,1	9	19	0,1	4	5	0,0	-74,7
Włochy	16	12	0,1	4	0	0,0	2	0	0,0	8	1	0,0	264,0
Austria	5	21	0,1	6	54	0,2	6	54	0,3	2	1	0,0	-98,7
Hiszpania	4	13	0,1	5	24	0,1	1	0	0,0	1	0	0,0	400,0
Finlandia	5	1	0,0	5	63	0,2	1	4	0,0	1	0	0,0	-97,1
Inne	6	3	0,0	8	4	0,0	3	4	0,0	-	-	-	n/a,
Europa	423	14137	58,9	441	6889	22,0	206	924	4,9	203	9010	58,7	875,1

Afryka Południowa	1	2	0,0	-	-	-	-	-	-	1	0	0,0	n/a,
Inne	2	2	0,0	4	3	0,0	2	0	0,0	-	-	-	n/a,
Afryka	3	4	0,0	4	3	0,0	2	0	0,0	1	0	0,0	-66,7
Australia	7	66	0,3	10	6	0,0	4	2	0,0	3	0	0,0	-83,2
Samoa	1	0	0,0	2	32	0,1	2	32	0,2	1	0	0,0	-99,3
Nowa Zelandia	6	1	0,0	3	30	0,1	3	30	0,2	1	0	0,0	-99,9
Inne	1	0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oceania	15	68	0,3	15	69	0,2	9	64	0,3	5	1	0,0	-99,1
Japonia	249	1615	6,7	315	11413	36,5	132	9840	52,1	111	1141	7,4	-88,4
Ogółem	1705	23993	100,0	1842	31251	100,0	853	18901	100,0	725	15358	100,0	-18,7

(Uwaga) 1. Inwestycje z Japonii oznaczają inwestycje realizowane przez zagraniczne firmy działające w Japonii

2. Zmiany pokazują poziom zmian w porównaniu z I połową poprzedniego roku finansowego

n.a - brak danych

Źródło: Ministerstwo Finansów Japonii http://www.mof.go.jp/english/fdi/2001a_6.htm

Związek Japońskich Bankowców (the Japanese Bankers Association – Zenginkyo)

Związek Japońskich Bankowców jest aktualnie główną organizacją finansową zrzeszającą banki i stowarzyszenia bankowców działające na terenie Japonii. Oprócz niej istnieją także inne stowarzyszenia bankowe jak np.: Związek Regionalnych Banków Japonii (the Regional Banks Association of Japan), Drugi Związek Banków Regionalnych (the Second Association of Regional Banks), Związek Firm Powierniczych (the Trust Companies Association) itp.

Do podstawowych zadań Związku zalicza się m.in.:

- Udzielanie rekomendacji politycznych w kwestiach dotyczących sektora bankowego;
- Utrzymywanie kontaktów z ludnością w sprawach bankowych;
- Działania w zakresie usprawniania i standaryzacji operacji bankowych;
- Sporządzanie analiz ekonomicznych dotyczących krajowego i zagranicznych systemów finansowych, planowanie w zakresie operacji rozrachunkowych i systemów spłat.

Adres: Japanese Bankers Association (Zenginkyo), 3-1, Marunouchi 1 – Chome, Chiyoda-ku, Tokyo 100-8216 Japan, tel. (03) 5252-3752, fax (03) 3214-0230, <http://www.zenginkyo.or.jp/>

Członkami Związku Japońskich Bankowców są następujące banki (1 marzec 2002 r.):

Członkowie pełnoprawni (141 banków)

Banki miejskie (7)

- Asahi Bank
- Bank of Tokyo–Mitsubishi
- Dai- Ichi Kangyo Bank
- Daiwa Bank
- Fuji Bank
- Sumitomo Mitsui Banking Corp.
- UFJ Bank

Banki regionalne (64)

Akita Bank	Higo Bank	Ogaki Kyoritsu Bank
Aomori Bank	Hiroshima Bank	Oita Bank
Ashikaga Bank	Hokkaido Bank	San – in Godo Bank
Awa Bank	Hokkoku Bank	Senshu Bank
Bank of Fukuoka	Hokuetsu Bank	77 Bank
Bank of Ikeda	Hokuriku Bank	Shiga Bank
Bank of Iwate	Hokuto Bank	Shikoku Bank
Bank of Kyoto	Hyakugo Bank	Shimizu Bank
Bank of Okinawa	Hyakujushi Bank	Shinwa Bank
Bank of Osaka	Iyo Bank, 1	Shizuoka Bank
Bank of Saga	Joyo Bank	Shonai Bank
Bank of The Ryukyus	Juroku Bank	Suruga Bank
Bank of Yokohama	Kagoshima Bank	Tajima Bank
Chiba Bank	Kanto Bank	Toho Bank
Chiba Kogyo Bank	Kinki Osaka Bank	Tohoku Bank
Chikuho Bank	Kiyo Bank	Tokyo Tomin Bank
Chugoku Bank	Michinoku Bank	Tottori Bank
Daishi Bank	Mie Bank	Toyama Bank
Eigteenth Bank	Miyazaki Bank	Yamagata Bank
Fukui Bank	Musashino Bank	Yamaguchi Bank
Gunma Bank	Nanto Bank	Yamanashi Chuo Bank
Hachijuni Bank	Nishi – Nippon Bank	

Banki należące do Drugiego Związku Banków Regionalnych – The Second Association of Regional Banks (56)

Aichi Bank	Chukyo Bank	Fukuoka City Bank
Bank of Kansai	Daisan Bank	Fukushima Bank
Bank of Kochi	Daito Bank	Gifu Bank
Bank of Nagasaki	Ehime Bank	Higashi – Nippon Bank
Bank of Nagoya	First Bank of Toyama	Hiroshima – Sogo Bank
Biwako Bank	Fukuho Bank	Howa Bank
Chubu Bank	Fukuoka Chuo Bank	Ibaraki Bank

Ishikawa Bank	Nagano Bank	Taiko Bank
Kagawa Bank	Nara Bank	Taisho Bank
Kanagawa Bank	North Pacific Bank	Tochigi Bank
Kansai Sawayaka Bank	Okinawa Kaiho Bank	Tokushima Bank
Keiyo Bank	Saga Kyoei Bank	Tokyo Star Bank
Kita – Nippon Bank	Saikyo Bank	Tomato Bank
Kumamoto Family Bank	Sapporo Bank	Tsukuba Bank
	Sendai Bank	Wakashio Bank
Kyushu Bank	Setouchi Bank	Wakayama Bank
Minami – Nippon Bank	Shimane Bank	Yachiyo Bank
Minato Bank	Shizuoka Chuo Bank	Yamagata Shiawase Bank
Miyazaki Taiyo Bank	Shokusan Bank	

Banki powiernicze (8)

- Chuo Mitsui Trust and Banking
- Daiwa Trust and Banking
- Mitsubishi Trust and Banking
- Mizuho Trust and Banking
- Nomura Trust and Banking
- Sumitomo Trust and Banking
- UFJ Trust Bank
- Yasuda Trust and Banking

Długoterminowe banki kredytowe (3)

- Aozora Bank
- Industrial Bank of Japan
- Shinsei Bank

Banki zagraniczne (2)

- JP Morgan Chase Bank
- Citibank, N.A.

Członkowie stowarzyszeni (47 banków)

Banki powiernicze (11)

- Aozora Trust Bank
- Asahi Trust and Banking
- Japan Trustee Services Bank

- JSF Trust and Banking
- Master Trust Bank of Japan
- Mitsui Asset Trust and Banking
- NikkoCiti Trust and Banking
- Norinchukin Trust and Banking
- ORIX Trust and Banking
- Shinkin Trust Bank
- Trust & Custody Services Bank

Banki zagraniczne (33)

- ABN AMRO Bank N.V.
- American Express Bank Ltd.
- Australia and New Zeland Banking Group Limited
- Banco do Brasil, S.A.
- Banco do Estado de Sao Paulo, S.A.-BANESPA
- Bank of America, National Association
- Bank of China
- Bank of Communications
- Bank One, NA
- Barclays Bank PLC
- Bayerische Hypo – und Vereinsbank AG
- Canadian Imperial Bank of Commerce
- Credit Agricole Indosuez
- Credit Lyonnais
- Deutsche Bank Aktiengesellschaft
- Dresdner Bank Aktiengesellschaft
- Hongkong and Shanghai Banking Corporation Limited
- Industrial and Commercial Bank of China
- Korea Exchange Bank
- National Australia Bank Limited
- PT. Bank Negara Indonesia (Persero) Tbk
- Rabobank Nederland
- Royal Bank of Canada
- Royal Bank of Scotland plc.
- Skandinaviska Enskilda Banken AB Public (Pubi) company

- Societe Generale
- Standard Chartered Bank
- State Bank of India
- State Street Bank and Trust Company
- Toronto-Dominion Bank
- UBS AG
- Westdeutsche Landesbank Girozentrale

Inne banki (3)

- eBANK Corporation
- Japan Net Bank
- Sony Bank

Członkowie specjalni (72 regionalne związki bankowców działające w następujących miastach / obszarach)

Akashi	Ishikawa	Nagasaki	Sapporo
Akita	Iwate	Nagoya	Sasebo
Amagasaki	Kagawa	Nara	Shiga
Aomori	Kagoshima	Niigata	Shimane
Ashikawa	Karatsu	Nishinomiya	Shimizu
Chiba	Kitakyushu	Numazu	Shizuoka
Ehime	Kitami	Obihiro	Tochigi
Fukui	Kobe	Ogaki	Tokushima
Fukuoka	Kochi	Oita	Tokyo
Fukushima	Kumamoto	Okayama	Tottori
Fukuyama	Kure	Okinawa	Toyama
Gifu	Kurume	Omuta	Tsu
Gunma	Kushiro	Onomichi	Wakayama
Hakodate	Kyoto	Osaka	Yamagata
Hamamatsu	Miyagi	Otake	Yamaguchi
Himeji	Miyazaki	Otaru	Yamanashi
Hiroshima	Muroran	Saga	Yokkaichi
Ibaraki	Nagano	Saitama	Yokohama

Źródło: Japanese Banks 2002, Japanese Bankers Association (Zenginkyo)

(nazwa "Zenginkyo" pochodzi od skrótu japońskiej nazwy Związku Japońskich Bankowców: Zenkoku Ginko Kyokai)